Michał Wojnowski

Koncepcja „wojny nowej generacji" w ujęciu strategów Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej

Zarys problemu badawczego

Jednym ze skutków rozpadu ZSRR był głęboki podział, który dokonał się w środowisku rosyjskich wojskowych. Część z nich pozostała wierna sowieckiej doktrynie militarnej opartej na czynnikach ilości i siły, dopuszczając tylko minimalną modernizację jej tradycyjnych założeń, inni zaś stali się zwolennikami nowych poglądów, popierając działania zmierzające do gruntownego zreformowania rosyjskich sił zbrojnych. We współczesnej Rosji przedstawiciele tych dwóch nurtów określili najważniejsze problemy nauki o wojskowości, wśród których należy wymienić: ewolucję statusu broni jądrowej, rolę sił konwencjonalnych w polityce obronnej Federacji Rosyjskiej (dalej: FR), tzw. wojnę bezkontaktową z użyciem broni precyzyjnego rażenia i zastosowaniem nowoczesnych technologii informatycznych na polu walki oraz szeroko rozumiane działania asymetryczne będące elementem „wojny buntowniczej"[1].

Przykładem syntezy tych założeń jest koncepcja tzw. wojny nowej generacji (ros. *война нового поколения*), którą zaprezentowano na łamach rosyjskich czasopism resortowych w 2013 r. Należy podkreślić, że na Zachodzie problematyka ta stała się przedmiotem szerszego zainteresowania profesjonalnych ośrodków analitycznych i mediów wraz z wybuchem wojny na południowym wschodzie państwa ukraińskiego, zwanej także wojną w Donbasie lub wojną noworosyjską. W kontekście kryzysu ukraińskiego rosyjska koncepcja „wojny nowej generacji" zyskała na Zachodzie miano wojny hybrydowej (ang. *hybrid warfare*). Uznano, że jest to nowa forma prowadzenia walki, która stwarza poważne zagrożenie bezpieczeństwa państw członkowskich NATO i Unii Europejskiej. Wśród ekspertów panuje przekonanie, że jej główną cechą jest skoordynowane użycie środków dyplomatycznych, wojskowych, humanitarnych, ekonomicznych, technologicznych i informacyjnych. Podkreślają oni, że operacje rosyjskie charakteryzują się umiejętną kombinacją wspomnianych czynników, profesjonalizacją działań informacyjnych oraz szeroką sferą psychologicznego oddziaływania, co, według nich, jest nowym sposobem prowadzenia walki. Rosjanie wykorzystują na dużą skalę działania dyplomatyczne, „przykrycie" informatyczne i radioelektroniczne, są aktywni w cyberprzestrzeni, starają się jak najdłużej ukrywać prowadzenie operacji wywiadowczych i wojskowych. Wszystko to odbywa się w połączeniu z wywieraniem silnych nacisków ekonomicznych[2].

---

[1] T.W. Grabowski, *Rosyjska siła. Siły Zbrojne i główne problemy polityki obronnej Federacji Rosyjskiej w latach 1991–2010*, Częstochowa 2011, s. 49; В.Н. Конышев, А.А. Сергунин, *Дискуссии о войнах будущего в российском экспертно–аналитическом сообществе: мифы и реальность*, „Проблемы национальной стратегии" 2013, nr 4, s. 100–114; R. McDermott, *The Brain of the Russian Army: Futuristic Visions Tethered by the Past*, „Journal of Slavic Military Studies" 2014, nr 27, s. 4–35; B. Renz, *Russian Military Capabilities after 20 Years of Reform*, „Survival: Global Politics and Strategy" 2014–2015, nr 56, s. 61–84.

[2] Zob. na przykład: M. Fryc, *Polska strategia obronności wobec zagrożenia militarnego z elementami „wojny hybrydowej"*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2015, nr 33, s. 61–62; D. Mastriano, D. O'Malley,

Artykuł ma na celu przedstawienie genezy i głównych założeń rosyjskiej koncepcji „wojny nowej generacji", ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia walki informacyjnej, roli sił specjalnych oraz wykorzystania nowoczesnych technologii w działaniach wojennych. Zamiarem autora jest także próba udzielenia odpowiedzi na pytania: czy założenia koncepcji „wojny nowej generacji", zwanej na Zachodzie wojną hybrydową, są rzeczywiście założeniami nowatorskimi oraz czy znajdują odzwierciedlenie we współczesnej rosyjskiej praktyce wojskowej.

W artykule wykorzystano przede wszystkim rozprawy autorstwa rosyjskich wojskowych związanych ze Sztabem Generalnym Sił Zbrojnych FR oraz podległymi mu instytucjami naukowo-badawczymi: Centrum Studiów Wojenno-Strategicznych Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR i Wojskową Akademią Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR[3]. Teoretyczne rozważania rosyjskich ekspertów starano się skonfrontować z różnorodnymi materiałami dotyczącymi przebiegu wojny na południowym wschodzie Ukrainy wytworzonymi przez stronę rosyjską i ukraińską. Sięgnięto także do przekazów medialnych, analiz i raportów powstałych w państwach członkowskich NATO i Unii Europejskiej.

Anatomia wojny nowej generacji

Geneza i główne założenia

Zarys koncepcji wojny nowej generacji został po raz pierwszy przedstawiony 25 stycznia 2013 r. przez generała armii Walerija Gierasimowa, szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR. Jego wystąpienie, którego treść podano do publicznej wiadomości 27 lutego 2013 r., odbyło się podczas konferencj w gmachu Akademii Nauk Wojskowych w Moskwie. Generał podkreślił, że przebieg tzw. kolorowych rewolucji w Afryce i na Bliskim Wschodzie unaocznił zmiany, które dokonały się w sposobach prowadzenia wojen, co stanowi poważne wyzwanie dla nauk wojskowych. Precyzyjne określenie granicy między pokojem a wojną przestało być możliwe. Klasyczny paradygmat wojny sprowadzający się do pokonania sił zbrojnych nieprzyjaciela, zajęcia jego terytorium i złamania jego woli oporu ustępuje systematycznemu rozkładowi struktur wrogiego państwa prowadzonemu za pomocą realizacji „strategii działań pośred-

A U.S. Army War College Analysis of Russian Strategy in Eastern Europe, an Appropriate U.S. Response, and the Implications for U.S. Landpower, Carlisle 2015, s. 47–57; O. Tamminga, *Hybride Kriegsführung. Zur Einordnung einer aktuellen Erscheinungsform des Krieges*, „Stiftung Wissenschaft und Politik Aktuell" 2015, nr 27, s. 1–4; C. Major, Ch. Mölling, *Eine hybride Sicherheitspolitik für Europa. Resilienz, Abschreckung und Verteidigung als Leitmotive*, „Stiftung Wissenschaft und Politik Aktuell" 2015, nr 31, s. 1–4. W nomenklaturze NATO oprócz amerykańskiego terminu „wojna hybrydowa" stosowane są także takie określenia, jak „wojna niekonwencjonalna" (ang. *unconventional war*), „wojna ograniczona" (ang. *limited war*) lub „wojna zastępcza" (ang. *proxy war*). Zob. L. Freedman, *Ukraine and the Art of Limited War*, „Survival: Global Politics and Strategy", 2014–2015, nr 56, s. 7–38. Por. O. Jonsson, R. Seely, *Russian Full–Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine*, „The Journal of Slavic Military Studies" 2015, nr 28, s. 1–22.

[3] Szerzej na temat tych instytucji i ich znaczenia w siłach zbrojnych ZSRR i FR zob. F. Umbach, *Das rote Bündnis: Entwicklung und Zerfall des Warschauer Paktes 1955 bis 1991*, Berlin 2005, s. 32, 39; S.J. Main, *The 'Brain' of the Russian Army: The Centre for Military-Strategic Research, General Staff (TsVSI GSh), 1985–2000*, „Journal of Slavic Military Studies" 2000, nr 13, s. 47−62; С.Г. Чекинов, *Центр военно-стратегических исследований Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации. История и современность*, „Военная мысль" 2010, nr 1, s. 3−5; М.А. Гареев, *Итоги деятельности Академии военных наук за 2013 год и задачи академии на 2014 год*, „Вестник Академии военных наук" 2014, nr 1, s. 7–14.

nich" (ros. *стратегия непрямых действий*), w walce równoznacznej z zastosowaniem w walce „środków niemilitarnych" (ros. *невоенные средства*). Według Gierasimowa przybierają one postać działań o charakterze politycznym, ekonomicznym, informacyjnym i humanitarnym, które prowadzi się wraz z wykorzystaniem „potencjału protestu" wśród społeczeństw państw stanowiących cel agresji. Generał doprecyzował, że działania te mogą polegać na izolacji politycznej, sankcjach ekonomicznych, blokadzie szlaków komunikacji morskiej, lotniczej i lądowej, straszeniu użyciem siły, a nawet wprowadzeniu kontyngentu międzynarodowych sił pokojowych pod pretekstem obrony praw człowieka. Szczególne miejsce w tak pojętej koncepcji prowadzenia działań wojennych zajmują niejawne przedsięwzięcia o charakterze militarnym, w tym operacje sił specjalnych, oraz środki walki informacyjnej[4]. Uważa on również, że po wdrożeniu środków niemilitarnych następuje właściwa faza wojny nowej generacji. Działania zbrojne są inicjowane w okresie pokoju przez wykorzystanie niewielkich, mobilnych zgrupowań wojsk lub formacji nieregularnych, bez uprzedniego wypowiedzenia wojny wrogiemu państwu. Walka przybiera formę wysokomanewrowych, bezkontaktowych działań realizowanych przez różne formacje zbrojne, w tym siły specjalne. Głównym celem wojny jest zniszczenie militarno-ekonomicznego potencjału zaatakowanego państwa przy zastosowaniu krótkotrwałych, precyzyjnych uderzeń w infrastrukturę krytyczną. Atak następuje przez uderzenia na siły zbrojne i obiekty wrogiego państwa znajdujące się na całym terytorium, zsynchronizowane w czasie i z uwzględnieniem miejsca. Walkę zbrojną charakteryzuje użycie na szeroką skalę broni precyzyjnego rażenia (ros. *высокоточное оружие* – BTO), robotyki oraz innych nowoczesnych rodzajów uzbrojenia. Dochodzi również do szerokiego zastosowania sił operacji specjalnych. Walka toczy się równocześnie na lądzie, morzu i w powietrzu, kierowanie siłami zbrojnymi i ich działaniami zaś odbywa się w jednej przestrzeni informacyjnej. W konfrontacji bierze również udział tzw. komponent wojskowo-cywilny, czyli formacje paramilitarne i różnego rodzaju grupy o charakterze zbrojnym. Realizowana jest także tzw. strategia działań pośrednich, co powoduje przeniesienie konfliktu w sfery, w których przeciwnik nie ma wystarczającego potencjału do jego rozstrzygnięcia (pozwala to na zneutralizowanie jego przewagi)[5].

Koncepcja wojny nowej generacji stała się również przedmiotem rozważań dwóch wybitnych ekspertów wojskowych: pułkownika Siergieja Czekinowa (od maja 2009 r. zajmuje on stanowisko dyrektora Centrum Studiów Wojenno-Strategicznych Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej) i generała lejtnanta w stanie spoczynku Siergieja Bogdanowa, który pełnił analogiczną funkcję w latach 1991–1994[6]. Wojskowi eksperci wspólnie dokonali oceny tendencji, które mają dominować w walce zbrojnej w XXI wieku. Według nich w bieżącym stuleciu nastąpił wzrost znaczenia broni skon-

[4] В. Герасимов, *Ценность науки в предвидении*, „Военно-промышленный курьер" 2013, nr 8, s. 2; G. Persson, C. Vendil Pallin, *Setting the Scene. The View From Russia*, w: *A Rude Awakening. Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine*, N. Granholm, J. Malminen, G. Persson (red.), Stockholm 2014, s. 31–33. Por. В. Герасимов, *Роль Генерального штаба в организации обороны страны в соответствии с новым Положением о Генеральном штабе, утверждённым Президентом Российской Федерации*, „Вестник Академии военных наук" 2014, nr 1, s. 14–23.

[5] В. Герасимов, *Ценность науки в предвидении*…, s. 3; J. Berzins, *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*, Riga 2014, s. 3−5; J. Beskid, *Vojna novej generácie realizovaná na Kryme*, w: *5. Medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnost. Zborník vedeckých a odborných prác*, B. Ďurkech (red.) Liptovský Mikuláš 2014, s. 24−33. Odnośnie do strategii działań pośrednich zob. B. Liddell Hart, *The Strategy of Indirect Approach*, New York 1964.

[6] С.Г. Чекинов, *Центр военно-стратегических исследований*…, s. 3; S.J. Main, *The 'Brain' of the Russian Army*…, s. 49−50.

struowanej na podstawie sztucznej inteligencji, nanotechnologii, zrobotyzowanych kompleksach i nowych zasadach fizycznych, czyli broni perspektywicznej generacji. Chodzi szczególnie o broń geofizyczną (która umożliwia oddziaływanie na litosferę, atmosferę i jonosferę, wpływanie na zmiany klimatyczne i erupcję wulkanów, inicjowanie trzęsień ziemi i gwałtownych zjawisk pogodowych), broń wiązkową, laserową, plazmową i psychotroniczną. Ponadto w opinii autorów rozwój technologiczny przyniósł istotny wzrost roli wojsk, sił i środków działających w sferze powietrznej i kosmicznej oraz zwiększenie znaczenia informacji w działaniach zbrojnych. Nastąpiła zmiana czasowych parametrów walki, czyli skrócenie czasu przygotowania operacji przez stosowanie sił stałej gotowości oraz skrócenie czasu działań bojowych. Stało się to możliwe dzięki przejściu do globalnych, sieciowych systemów kierowania wojskami i ich działaniami, ze szczególnym uwzględnieniem środków walki informacyjnej. W nowych realiach konfrontacji o charakterze militarnym najważniejsze zadania są realizowane przez niewielkie, mobilne siły specjalne[7].

Czekinow i Bogdanow, uwzględniając tezy Walerija Gierasimowa, przedstawili w październiku 2013 r. własną koncepcję wojny nowej generacji. Zaproponowany przez nich model składa się z ośmiu następujących faz:

1) prowadzenie działań asymetrycznych w celu osłabienia przeciwnika i stworzenia sprzyjających warunków ułatwiających interwencję przez zastosowanie środków informacyjnych, psychologicznych, dyplomatycznych i ekonomicznych,
2) dezorientacja dowództwa armii oraz politycznego przywództwa kraju stanowiącego obiekt agresji za pomocą kombinacji jawnych i tajnych operacji specjalnych prowadzonych za pośrednictwem mediów, dyplomacji i agencji pozarządowych. Operacje te polegają przede wszystkim na wykorzystaniu sprzeczności w stanowiącym obiekt agresji kraju i wprowadzeniu fałszywych informacji, danych, instrukcji oraz rozkazów do przestrzeni informacyjnej wspomnianych podmiotów,
3) zastraszanie, oszukiwanie i korumpowanie przedstawicieli elit przywódczych i wojska. Działanie to ma doprowadzić do złamania woli oporu nieprzyjaciela oraz zdezintegrowania jego struktur dowodzenia,
4) zastosowanie na szeroką skalę różnorodnych środków propagandy wpływających na wzrost nastroju niepewności i poczucia zagrożenia w społeczeństwie. Efekt ten jest potęgowany m.in. przez działania dywersyjne i wywrotowe prowadzone przez różne grupy zbrojne i organizacje paramilitarne,
5) ustanowienie strefy zakazu lotów nad terytorium zaatakowanego państwa, blokada dróg, mostów i węzłów komunikacyjnych, wykorzystanie prywatnych organizacji o charakterze zbrojnym oraz grup złożonych z przeciwników ustroju społecznego i porządku politycznego kraju stanowiącego obiekt agresji,
6) rozpoczęcie działań zbrojnych poprzedzonych akcją rozpoznawczą i wywiadowczą prowadzoną przy użyciu różnorodnych technologii i środków (operacje sił specjalnych, wywiad radioelektroniczny, użycie wywiadowczych i nawigacyjnych środków kosmicznych),
7) wdrożenie działań zbrojnych w jednej przestrzeni informacyjnej gwarantującej

[7] В.Н. Горбунов, С.А. Богданов, *О характере вооружённой борьбы в XXI веке*, „Военная мысль" 2009, nr 3, s. 5–6. Por. А.И. Владимиров, *Основы общей теории войны. Часть I: Основы теории войны*, Москва 2013, s. 379–470; И.Н. Воробьев, В.А. Киселев, *Эволюция принципов военного искусства*, „Военная мысль" 2008, nr 8, s. 2–9.

zespołową świadomość sytuacyjną, co umożliwia kierowanie dużą ilością różnorodnych sił i środków w walce między innymi dzięki wsparciu z kosmosu,

8) przejęcie kontroli nad punktami oporu nieprzyjaciela i zniszczenie ocalałych jednostek wroga, przy wykorzystaniu sił specjalnych, których zadanie polega na rozpoznaniu potencjału i zdolności bojowych przeciwnika, a następnie przekazaniu precyzyjnych danych dotyczących pozycji i położenia punktów oporu nieprzyjaciela. Umożliwia to uderzenie z zastosowaniem broni precyzyjnego rażenia, co powoduje zniszczenie wszelkich miejsc oporu. Ostatnim etapem działań jest metodyczne zajmowanie wrogiego terytorium przez wojska lądowe[8].

Jak wynika z rozważań rosyjskich wojskowych, w koncepcji wojny nowej generacji szczególną rolę przypisuje się wykorzystaniu „potencjału protestu", działaniom sił specjalnych oraz powszechnemu zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań technologicznych w postaci broni precyzyjnego rażenia. Dlatego też tym trzem aspektom należy poświęcić więcej uwagi.

Walka informacyjna a „potencjał protestu"

Podczas swojego wystąpienia generał Walerij Gierasimow podkreślał rolę działań asymetrycznych na każdym etapie konfliktu. Zaliczył do nich m.in. wykorzystanie tzw. potencjału protestu, czyli opozycji wewnętrznej w danym kraju[9]. Interesujące spostrzeżenia dotyczące sposobów organizowania antysystemowych ruchów w społeczeństwie danego państwa, które, odpowiednio wykorzystane, mogą posłużyć do jego destabilizacji, zawierają teoretyczne rozprawy rosyjskich wojskowych oraz ekspertów resortu obrony FR. Zaktywizowania i wykorzystania „potencjału protestu" w kraju przeciwnika dokonuje się, stosując środki sterowania społecznego, w tym walki informacyjnej. W ujęciu rosyjskich ekspertów walka ta to odrębny rodzaj konfrontacji prowadzonej za pośrednictwem środków informacyjno-technicznych i informacyjno-psychologicznych w różnych sferach działalności państwa (politycznej, ekonomicznej, dyplomatycznej, humanitarnej, wojskowej) oraz wojny[10].

Aby stworzyć i wykorzystać „potencjał protestu", konieczne jest, zdaniem rosyjskich ekspertów, zastosowanie specjalnych technologii, które określają wspólnym mianem miękkiej siły (ros. *мягкая сила*). Termin ten jest rosyjską adaptacją określenia *soft power*, które odnosi się do koncepcji amerykańskiego politologa Josepha S. Nye'a. Według niego *soft power* to zdolność jakiegoś państwa do wpływania na preferencje innych krajów w taki sposób, aby działały one zgodnie z jego interesem narodowym, osiągana jedynie przez odwoływanie się do jego autorytetu i pozycji międzynarodowej.

---

[8] С.Г. Чекинов, С.А. Богданов, *О характере и содержании войны нового поколения*, „Военная мысль" 2013, nr 10, s. 13−25. Artykuł jest dostępny także w języku angielskim, zob. S.G. Chekinov, S.A. Bogdanov, *The Nature and Content of a New Generation War*, „Military Thought" 2013, nr 4, s. 12−23. Por. С.Г. Чекинов, С.А. Богданов, *Асимметричные действия по обеспечению военной безопасности России*, „Военная мысль" 2010, nr 3, s. 13−22; С.Г. Чекинов, С.А. Богданов, *Влияние непрямых действий на характер современной войны*, „Военная мысль" 2011, nr 6, s. 3−13.

[9] В. Герасимов, *Ценность науки в предвидении*..., s. 2.

[10] Х.И. Сайфетдинов, *Информационное противоборство в военной сфере*, „Военная мысль" 2014, nr 7, s. 39. Por. U. Franke, *War by Non-military Means. Understanding Russian Information Warfare*, Stockholm 2015, s. 25. Szerzej na ten temat zob. T.L. Thomas, *Dialectical Versus Empirical Thinking: Ten Key Elements of the Russian Understanding of Information Operations*, „Journal of Slavic Military Studies" 1998, nr 11, s. 40–62.

Zdolność ta jest oparta na wszelkiego rodzaju aktywach (kultura, deklarowane wartości polityczne, sposób prowadzenia polityki) warunkujących osiągnięcie określonych celów strategicznych danego państwa, które wpływają na zmiany preferencji innych krajów bez konieczności zastosowania jakichkolwiek form nacisków[11]. Diametralnie odmienną interpretację koncepcji „miękkiej siły" proponują analitycy rosyjscy. Według Władimira Kariakina, eksperta naukowego Centrum Studiów Obronnych funkcjonującego w Rosyjskim Instytucie Studiów Strategicznych w Moskwie, „miękka siła" to technologia walki geopolitycznej pozwalająca na uzyskanie dominacji nad wrogim państwem. Proces ten dokonuje się przez niejawne przejęcie całkowitej kontroli nad mechanizmami formułowania i prowadzenia polityki zagranicznej i wewnętrznej danego państwa, jego gospodarki, kultury itp. za pomocą działań o charakterze manipulacyjnym i wywrotowym. W tym kontekście obiektem tak rozumianej agresji stają się przede wszystkim elity polityczne nieprzyjacielskiego kraju oraz jego struktury siłowe[12]. Aby uzyskać wpływ na procesy decyzyjne zachodzące w państwie, konieczne jest, według Nikołaja Siergiejewa (eksperta nauk wojskowych w Wojskowej Akademii Wojsk Rakietowych Strategicznego Przeznaczenia im. Piotra Wielkiego w Moskwie) i Wiktora Kowalewa (uczonego w Akademii Nauk Wojskowych w Moskwie), stworzenie „organizacyjnych środków politycznego nacisku", czego należy dokonać i metodami jawnymi, i tajnymi. W opinii autorów pod tym pojęciem należy rozumieć m.in. zwerbowanie agentury wpływu[13]. Szczególne znaczenie tego czynnika podkreślił profesor Siergiej Rastorgujew – analityk Instytutu Problemów Bezpieczeństwa Informacyjnego Państwowego Uniwersytetu Moskiewskiego im. M. Łomonosowa. W wywiadzie dla tygodnika „Litieraturnaja gazieta" z 23 października 2013 r. zrównał on cele wojny informacyjnej z innymi rodzajami wojen. Według Rastorgujewa wszystkie wojny toczą się o zasoby innych państw. W przypadku wojen informacyjnych walka toczy się o grupy społeczne:

> (...) elita to instrument, rodzaj klucza, który pozwoli uzyskać dostęp do tych zasobów. Najważniejszym czynnikiem jest posiadanie w tej elicie niezbędnej masy agentów wpływu, których agresor rekrutuje spośród osób mających egoistyczny i niewolniczy światopogląd. Tych ludzi należy umieścić na kluczowych stanowiskach, które umożliwiają osiągnięcie maksymalnego efektu oddziaływania informacyjnego. Takie stanowiska istnieją w sferze władzy i środków masowego przekazu[14].

---

[11] J.S. Nye, *Soft Power: The Means To Success in World Politics*, New York 2004, s. 5–10; R. Potocki, D. Miłoszewska, *Rola soft power w środowisku międzynarodowym*, w: *Wymiary bezpieczeństwa na progu XXI wieku. Między teorią a praktyką*, A. Zaremba, B. Zapała (red.), Toruń 2010, s. 47–61.

[12] В.В. Карякин, *Стратегии непрямых действий, «мягкой силы» и технологии «управляемого хаоса» как инструменты переформатирования политических пространств*, „Информационные войны" 2014, nr 3, s. 29–30. Por. В.Е. Лепский, *Рефлексивный анализ технологий управляемого хаоса как оружия разрушения субъектности развития*, „Рефлексивные процессы и управление. Международный научно-практический междисциплинарный журнал" 2010, nr 10, s. 5–23. Por. В.Н. Ляпоров, *Реальна ли «мягкая сила» России?*, w: *Имидж России «после Крыма»: парадоксы информационной войны: материалы научной конференции кафедры российской политики факультета политологии МГУ имени М.В. Ломоносова 18 ноября 2014 г.*, И.А. Василенко (red.), Москва 2014, s. 19–23.

[13] Н.А. Сергеев, В.И. Ковалёв, *Технология достижения политического господства с использованием «мягких» методов воздействия на основе организационного механизма «захвата в клещи»* „Информационные войны" 2014, nr 4, s. 31–32.

[14] Cyt. za: С. Расторгуев, *Информационные войны – угроза для цивилизации*, „Литературная газета" 2013, nr 42 [online], http://www.lgz.ru/article/-42-6435-23-10-2013/informatsionnye-voyny-ugroza-dlya-tsivilizatsii-/ [dostęp: 30 VI 2015].

Należy także uzyskać kontrolę nad legalnymi strukturami polityczno-społecznymi w postaci partii politycznych, ruchów społecznych, fundacji i organizacji pozarządowych, „niezależnymi" blogerami oraz nad środkami masowego przekazu, w tym mediami elektronicznymi. Analogicznie należy postąpić wobec wszelkich nielegalnych organizacji i podmiotów działajcych w danym państwie – przestępczości zorganizowanej, ruchów separatystycznych, nacjonalistycznych, grup terrorystycznych, sekt religijnych, grup półkryminalnych i subkultur młodzieżowych[15]. Jak zauważa Kariakin, ważnym narzędziem, które umożliwia prowadzenie działań wywrotowych, są współczesne, marginalne grupy społeczne. Według eksperta skupiają one osoby charakteryzujące się niestabilnym światem wewnętrznym, brakiem tożsamości narodowej, kulturowej i religijnej oraz niemające skrystalizowanych poglądów politycznych. Zdaniem Kariakina stają się one uczestnikami różnego rodzaju ruchów oraz demonstracji i łatwo ulegają manipulacji[16].

Posiadając ukształtowane w ten sposób organizacyjne środki politycznego nacisku, należy za ich pośrednictwem przeformatować mentalną przestrzeń społeczeństwa państwa wrogiego w sposób korzystny dla agresora. Służy temu walka informacyjna prowadzona m.in. przy ich pomocy. Według Aleksandra Baskina, naczelnika Wydziału Dowodzenia Wojsk Obrony Powietrzno-Kosmicznej, i Igora Tarasowa, eksperta w 27. Centralnym Instytucie Naukowo-Badawczym Ministerstwa Obrony FR, walka taka ma przede wszystkim na celu zdemoralizowanie społeczeństwa oraz stworzenie warunków sprzyjających odrzuceniu religii i wartości duchowych charakterystycznych dla tożsamości narodowej i kultury danego kraju. Konieczne jest także wytworzenie wśród ludności atakowanego państwa negatywnego stosunku do własnego dziedzictwa kulturowego i tradycji historycznych. W opinii rosyjskich wojskowych ważnym narzędziem służącym realizacji tego zadania jest manipulacja świadomością społeczną, umożliwiająca wykreowanie atmosfery podejrzliwości, politycznych napięć i towarzyszącego im chaosu. Działanie to ma doprowadzić do destabilizacji politycznych relacji pomiędzy partiami, organizacjami oraz ruchami społecznymi. To z kolei powinno sprzyjać inicjowaniu nowych konfliktów i pogłębianiu już istniejących oraz spowodować zaostrzenie walki politycznej i represji wobec opozycji, co w konsekwencji powinno doprowadzić do wojny domowej. Równie istotne jest obniżenie poziomu bezpieczeństwa informacyjnego władzy i organów administracji państwowej, co skutkuje działaniami i decyzjami negatywnymi dla państwa. Służy temu także dezinformowanie ludności na temat funkcjonowania organów rządowych i ich dyskredytowanie. Zasadniczym celem walki informacyjnej jest jednak podważenie międzynarodowego znaczenia danego państwa oraz spowodowanie szkód w najważniejszych dla niego sferach działalności (polityka, gospodarka, obronność, kultura itp.)[17].

Jak podkreślają rosyjscy eksperci, realizacji opisanych wyżej założeń służą realne lub fałszywe „powody informacyjne", których wykorzystanie pozwala kształtować negatywny stosunek społeczeństwa do władzy państwowej i reprezentujących ją instytucji. Taki „powód informacyjny" może stanowić np. niesprawiedliwy wynik wyborów lub sprowokowane akty terroru powodujące panikę i brak bezpieczeństwa,

---

[15] Н.А. Сергеев, В.И. Ковалёв, *Технология достижения*…, s. 32. Por. Н.А. Сергеев, *К вопросу об актуальности создания ситуационных центров слежения за социально-политической обстановкой в проблемных регионах в условиях комплексного применения «мягкой» и «жёсткой» силы*, „Информационные войны" 2014, nr 4, s. 38–39.

[16] В.В. Карякин, *Стратегии непрямых действий*…, s. 32–33.

[17] А.В. Раскин, И.В. Тарасов, *Информационное противоборство в современной войне*, „Информационные войны" 2014, nr 4, s. 5.

co może przyczynić się do oskarżenia władz o nieudolność. Szczególnie pomocne w realizacji strategii „miękkiej siły" są tzw. bomby informacyjne i miny informacyjne. Pierwsze z nich pełnią funkcję detonatorów narastającego lawinowo społecznego niezadowolenia. Z kolei minami informacyjnymi można nazwać wycieki lub publikacje informacji kompromitujących dotyczących najważniejszych w danym państwie polityków lub działaczy społecznych[18]. Na bazie powszechnego niezadowolenia są organizowane protesty, wystąpienia oraz akty obywatelskiego nieposłuszeństwa. Sytuacje takie prowokują władzę do niepopularnych działań, jak choćby do zastosowania rozwiązań siłowych, które prowadzą do eskalacji protestu. Wykorzystując zaistniałą sytuację, za pośrednictwem „organizacyjnych środków politycznego nacisku" agresor wprowadza do społecznej świadomości argumentację uzasadniającą konieczność zmiany władzy. Działanie to jest powiązane z lobbingiem agentury wpływu pracującej na rzecz agresora, ulokowanej w bliskim otoczeniu lub w bezpośrednich kręgach władzy, „niezależnych" ekspertów, dziennikarzy, autorytetów społecznych itd. Naciski polityczne przybierają również postać nielegalnych działań w postaci szantażu, wymuszenia, zastraszania, przekupstwa itp. To z kolei prowadzi do podjęcia korzystnych dla agresora działań politycznych, co powoduje destabilizację państwa[19].

Warto podkreślić, że we współczesnej rosyjskiej literaturze przedmiotu zwraca uwagę powszechne używanie zachodnich terminów i określeń. Trzeba jednak pamiętać, że adaptując zachodnie terminy (np. „działania pośrednie", *soft power*, „działania asymetryczne", „wojna informacyjna", „wojna sieciowa"), Rosjanie kierują się własnymi założeniami i logiką, przysposabiając je do własnych potrzeb. Zabieg ten umożliwia z jednej strony maskowanie metod doskonalonych przez dziesięciolecia przez radzieckie służby specjalne, a z drugiej – ich sankcjonowanie przez zapożyczanie i przysposabianie zachodnich osiągnięć do własnych celów, co umożliwia zarazem manifestowanie stosowania przez Rosję nowoczesnych metod i środków walki[20]. Opinię tę potwierdza analiza wspomnianej technologii konfrontacji geopolitycznej określanej współcześnie jako „miękka siła". Należy zaznaczyć, że mechanizm jej funkcjonowania nie odbiega od radzieckiej koncepcji „aktywnych działań" (ros. *активные мероприятия*). W nomenklaturze KGB pod tym pojęciem rozumiano tajne, ofensywne przedsięwzięcia o charakterze dezinformacyjnym, destabilizującym i agenturalnym, wynikające z aktualnych priorytetów polityki ZSRR, których zamierzeniem było uzyskanie wpływu na szerokie sfery działalności politycznej i społecznej w innych państwach. Jednym z elementów aktywnych działań była dywersja ideologiczna (ros. *идеологическая диверсия*), określana także mianem „przewrotu ideologicznego"[21].

---

[18] В.В. Карякин, *Стратегии непрямых действий*…, s. 32. Por. И.В. Шамин, *Концептуальные особенности «стратегии непрямых геополитических действий» как «непрямой технологии» осуществления межгосударственного противоборства*, „Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского" 2011, nr 2, s. 312–317; tenże, *Своеобразие «американского варианта» концептуальной модели ведения геополитической борьбы между государствами «стратегия непрямых геополитических действий»*, „Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского" 2010, nr 6, s. 285.

[19] Н.А. Сергеев, В.И. Ковалёв, *Технология достижения*…, s. 32–34.

[20] J. Darczewska, *Diabeł tkwi w szczegółach. Wojna informacyjna w świetle doktryny wojennej Rosji*, Warszawa 2015, s. 15, 26.

[21] H. Romerstein, *Disinformation as a KGB Weapon in the Cold War*, „Journal of Intelligence History" 2001, nr 1, s. 54–67; R. Godson, R.H. Schultz, *Dezinformatsia. Active Measures in Soviet Strategy*, New York 1984, s. 7–34, 111–149; R. Godson, R.H. Schultz, *'Active Measures' in Soviet Strategy*, w: *Soviet Foreign Policy in a Changing World*, R.F. Laird, E.P. Hoffman (red.), New York 1986, s. 207–

Według autorów *Słownika kontrwywiadu KGB* wydanego w 1972 r. przez Wyższą Szkołę KGB im. Feliksa Dzierżyńskiego w Moskwie dywersja ideologiczna stanowiła główny rodzaj działalności wywrotowej o charakterze agitacyjno-propagandowym i wywiadowczo-organizacyjnym prowadzonej przez służby specjalne lub inne instytucje, aby zdestabilizować polityczny i społeczny porządek w danym państwie. Dywersję ideologiczną prowadzono za pomocą środków propagandy wywrotowej o charakterze ideologicznym i politycznym oraz przez tworzenie, finansowanie i kierowanie działalnością różnego rodzaju organizacji i nielegalnych grup opozycyjnych. Zasadniczym celem dywersji ideologicznej była destrukcja najważniejszych dziedzin aktywności społecznej, takich jak religia (lub ideologia), polityka, ekonomia, moralność, prawo, kultura i nauka. Miało to doprowadzić do całkowitego osłabienia państwa i pozbawienia go zdolności obronnych w przypadku dokonania inwazji zbrojnej[22].

Problematyka dywersji ideologicznej oraz przewrotu ideologicznego stała się obiektem badań prowadzonych na Zachodzie dzięki działalności publicystycznej Jurija Bezmienowa (w USA znany jako Thomas David Schuman), funkcjonariusza 1. Zarządu Głównego KGB i byłego korespondenta RIA Novosti, który przekazał wiele interesujących informacji dotyczących przewrotu ideologicznego dokonywanego z inspiracji KGB w krajach Trzeciego Świata i USA[23]. Według Bezmienowa pojęcie d y w e r s j i i d e o l o g i c z n e j w nomenklaturze KGB oznaczało odwrócenie uwagi społeczeństwa danego kraju od wrogiej działalności skierowanej przeciwko niemu, mającej na celu dokonanie rozkładu jego tradycji, religii, kultury, nauki i ideologii lub przeformatowanie tych czynników w taki sposób, aby ofiara agresji przyjęła wrogie treści, afirmując je jako własne. Na przewrót ideologiczny były narażone głównie społeczeństwa państw demokratycznych, w których nie istniała cenzura. Na przykład w Stanach Zjednoczonych odbywało się to za pośrednictwem mediów bądź organizacji wspieranych i finansowanych przez KGB, bądź też przez tworzenie zideologizowanych kierunków studiów (wprowadzenie wykładów z marksizmu-leninizmu na niektórych uczelniach). Wykorzystywano również aktywność tzw. pożytecznych idiotów[24]. Mniej podatne na oddziaływanie były natomiast państwa totalitarne dysponujące rozbudowanym systemem kontroli społeczeństwa, któ-

219; L. Pawlikowicz, *Organizacja, zadania oraz wybrane problemy funkcjonowania legalnych rezydentur zagranicznych wywiadu KGB w latach 1954–1991*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wydanie specjalne", Warszawa 2013, s. 137.

[22] *Контрразведывательный словарь*, Л.В. Каленская, Ю.И. Смирнов (red.), Москва 1972, s. 90–91. Zob. przykłady tego rodzaju działań w *SNIE 11/2-81, May 1981, Soviet Support for International Terrorism and Revolutionary Violence*, w: *CIA's Analysis of the Soviet Union 1947–1991. A Documentary Collection*, G.K. Haines, R.E. Legget (red.), Washington 2001, s. 105–108.

[23] T.D. Schuman, *Love Letter to America*, Los Angeles 1984, s. 7–15. Por. R. Shultz, *The Soviet Union and Revolutionary Warfare: Principles, Practices, and Regional Comparisons*, Stanford 1988, s. 115–187; D.S. Papp, *Soviet Unconventional Conflict Policies and Strategies in the Third World* , „The Journal of Conflict Studies" 1988, nr 8, s. 26–59. J. Bezmienow przedstawił metody dezinformacji oraz manipulacji audytorium zachodnich społeczeństw w odrębnym opracowaniu, zob. T.D. Schuman, *No Novosti is Good News*, Los Angeles 1985.

[24] T.D. Schuman, *Love Letter*…, s. 21–22, 24–25, 30. „Pożyteczni idioci" (od ros. *полезные дураки*, „pożyteczni głupcy") to pejoratywne określenie przypisywane W. Leninowi, który miałby tak nazwać zachodnich dziennikarzy piszących entuzjastycznie o rewolucji bolszewickiej i ukrywających jej niepowodzenia.Po II wojnie światowej termin ten został zaadaptowany przez antykomunistów, głównie amerykańskich, którzy określali tym mianem osoby o socjaldemokratycznych poglądach, oraz przez członków organizacji lewicowychi pacyfistycznych, aby podkreślić, że ich działania sprzyjały polityce ZSRR, zob. M. Charen, *Useful Idiots: How Liberals Got It Wrong in the Cold War and Still Blame America First*, Lahnam 2003, s. 10.

remu ograniczano dostęp do informacji. Dywersji ideologicznej sprzyjał przede wszystkim rozwój komunikacji i środków masowego przekazu oraz zmiany w sferze obyczajowej społeczeństw Zachodu (rewolucja seksualna, rewolucja kulturalna, powstanie nowych subkultur itp.), które nastąpiły w latach 60. XX w.[25] Według Bezmienowa, który w swoich rozważaniach odwoływał się do *Sztuki wojny* Sun Tzu, czynniki te stanowiły podatny grunt do przeprowadzenia przewrotu ideologicznego. Był to długotrwały proces (trwał od 15 do 25 lat) i składał się z czterech etapów:

1) demoralizacji. Na tym etapie prowadzono działania zmierzające do jak największego rozbicia i podzielenia społeczeństwa. Dywersja ideologiczna bazowała na istniejących w każdym kraju nurtach, które nie akceptowały ustalonego porządku społecznego i politycznego (np. ekstremalne ruchy polityczne, sekty, organizacje przestępcze, ruchy branżowe, związki zawodowe itp.). Struktury prowadzące działania dywersyjne miały na celu spenetrowanie, pozyskanie i wzmocnienie owych nurtów oraz zwerbowanie agentury wpływu. Za ich pośrednictwem silnemu oddziaływaniu w ramach dywersji ideo logicznej poddawano takie dziedziny, jak administracja, wymiar sprawiedliwości, siły zbrojne oraz dominujące w danym państwie religia i gospodarka. W opinii Bezmienowa działania te miały doprowadzić do relatywizmu moralnego, do czego przyczyniało się upowszechnienie kultury masowej, zdyskredytowanie religii oraz osłabienie systemu edukacji przez jego komercjalizację i zideologizowanie. Umożliwiało to m.in. poddanie szkolnictwa wpływom różnych grup indoktrynacji (np. komunistycznych i marksistowskich). Ważnym czynnikiem dywersji ideologicznej były również przedsięwzięcia dążące do osłabienie autorytetu władzy państwowej, wojska itp. Realizacja całości tych działań doprowadzała do podziałów społecznych i powstawania mniejszych grup będących łatwym celem manipulacji[26],
2) destabilizacji. Według Bezmienowa demoralizacja społeczeństwa powinna doprowadzić do jego destabilizacji. Etap ten rozpoczynał się w momencie, gdy stabilność organizacji społecznej i politycznej państwa została poważnie zachwiana, stosunki międzyludzkie zaś zdominował relatywizm moralny i światopoglądowy. Należało wówczas doprowadzić do radykalizacji tych stosunków w najważniejszych dziedzinach życia, takich jak relacje rodzinne, gospodarka, porządek publiczny i media. Wszelkie konflikty powinny utknąć w martwym punkcie i stać się zarzewiem przemocy. W tej sytuacji następowała aktywizacja agentury wpływu, która stawała na czele ugrupowań politycznych, stowarzyszeń oraz inspirowała rozruchy. Dzięki temu agenci wpływu zdobywali pozycję polityczną, uzyskując realny wpływ na sfery funkcjonowania państwa[27],
3) kryzysu. Pojęcie to Bezmienow zdefiniował jako gwałtowne załamanie gospodarki, wybuch społecznego niezadowolenia przybierający postać intensywnych rozruchów. W następstwie tych wydarzeń dochodziło do zdezo-

[25] T.D. Schuman, *Love Letter*…, s. 24–25.

[26] Tamże, s. 26–42. Odnośnie do roli religii w utrzymaniu integralności państw i cywilizacji oraz konsekwencji zastąpienia jej ideologią opartą na socjalizmie J. Bezmienow powołuje się na prace Igora Szafariewicza, zob. И.Р. Шафаревич, *Социализм как явление мировой истории*, w: *Полное собрание сочинений*, t. 1, О.А. Платонов (red.), Москва 2014, s. 165–657.

[27] Tamże, s. 42–43.

rientowania społeczeństwa, które popadało w stan psychozy, wzmożonej czujności i rozdrażnienia, na co wpływało nasilenie się niekorzystnych zjawisk i tragicznych wydarzeń, takich jak akty terroru. Sytuacja ta stanowiła potencjalne zarzewie wojny domowej, rewolucji lub zamachu stanu, co dawało pretekst do obcej interwencji pod pozorem przywrócenia pokoju i ładu społecznego. Zastraszone społeczeństwo w zamian za gwarancję pokoju i bezpieczeństwa było w stanie podporządkować się czynnikom zdolnym do ich zapewnienia. Wówczas, jak było to w przypadku modelu radzieckiego, za pośrednictwem zbrojnej interwencji lub bratniej pomocy wprowadzano sprzyjający Kremlowi lub uzależniony od niego rząd[28],

4) normalizacji. Normalizacja następowała po zażegnaniu zjawisk kryzysowych – interwencji zbrojnej lub zamachu stanu. W opinii Bezmienowa polegała ona na pacyfikacji wszelkich czynników stanowiących narzędzia przewrotu ideologicznego. Następował „nowy ład", któremu należało podporządkować wszelkie dziedziny życia społecznego, politycznego i kulturalnego[29].

Mając na uwadze rozważania Bezmienowa, należy podkreślić, że współczesne rosyjskie teorie dotyczące dezintegracji państwa, a w konsekwencji ograniczania jego zdolności do zapewniania rozwoju społeczeństwa, niewiele odbiegają od radzieckich wzorców. Potwierdzenie tej opinii stanowią nie tylko działania Rosji wobec Ukrainy, lecz także wobec krajów bałtyckich i Polski. Lektura raportów opublikowanych przez służby specjalne Polski (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, ABW) i Estonii (Kaitsepolitseiamet, KAPO), a także analiz Szwedzkiej Agencji Obrony (Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI), w których ujawniono działania rosyjskie, wskazuje na to, że można je uznać za realizację opisanej powyżej technologii „miękkiej siły". W państwach bałtyckich, z uwagi na istnienie silnej diaspory rosyjskiej, oddziaływanie odbywa się za pośrednictwem organizacji, stowarzyszeń i fundacji (np. Фонд Русский мир, Россотрудничество, Формат-А3) oraz ruchów ekstremistycznych (Мир без нацизма, Ночной дозор) finansowanych i kierowanych pośrednio lub bezpośrednio przez Kreml. Ponadto odnotowano znaczną aktywność zwolenników i propagatorów rosyjskiej ideologii imperialnej, co dzieje się przy pełnym poparciu Moskwy. Kampania ta była i jest prowadzona za pośrednictwem rosyjskich mediów, które w krajach poradzieckich cieszą się dość dużą popularnością. Jej celem jest promowanie rosyjskiej mniejszości oraz pogłębienie antagonizmów pomiędzy nią a pozostałymi grupami narodowymi i etnicznymi. Ujawniono również związki łączące polityków partii „Jedna Rosja" z różnymi partiami politycznymi w państwach bałtyckich, szczególnie z Estońską Partią Centrum (Eesti Keskerakond) i Łotewską Partią Zgody Narodowej (Tautas saskaņas partija). Znane są także przypadki nietransparentnego wsparcia ekonomicznego tych partii. Wskazuje to na istnienie możliwości wpływania przez Rosję na podejmowanie decyzji politycznych w tych krajach. Co więcej, strona rosyjska inspirowała i prowadziła działania ukierunkowane na zdyskredytowanie międzynarodowej pozycji krajów bałtyckich w NATO i Unii Europejskiej przez eksponowanie zaszłości historycznych dotyczących kolaboracji z III Rzeszą i oskarżeń o odradzający się faszyzm[30].

[28] Tamże, s. 43–44.

[29] Tamże, s. 44–46.

[30] M. Winnerstig, *Tools of Destabilization. Russian Soft Power and Non-military Influence in the Baltic States*, Stockholm 2014, s. 11–13, 43–52, 82–91, 115–123. Por. *Annual Review 2012*, Estonian Internal Security Service, s. 4–14; *Annual Review 2013*, Estonian Internal Security Service, s. 4–11; *Annual Review*

Analogiczne przykłady realizacji koncepcji „miękkiej siły" przez Rosję podaje raport opublikowany przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, który zawiera informacje o działalności tej służby w 2014 r. W świetle raportu za przejaw „miękkiej siły" można uznać działania ukierunkowana na:

> (...) dyskredytację stanowiska Polski i innych państw członkowskich NATO w kwestii kryzysu ukraińskiego, a także na akcentowanie polsko-ukraińskich skomplikowanych doświadczeń historycznych w celu wywoływania antagonizmów pomiędzy społeczeństwami obu tych krajów. Innym ważnym elementem rosyjskiej aktywności było uwypuklanie i niekiedy także kreowanie podziałów wśród państw UE oraz NATO. Eksponowano wszelkie antyunijne i antyamerykańskie wypowiedzi, zwłaszcza eurosceptycznych polityków z poszczególnych państw członkowskich oraz głosy krytykujące możliwość zaostrzania polityki wobec FR, w tym nakładania kolejnych sankcji. Do realizacji tego typu przedsięwzięć Rosjanie wykorzystywali zarówno rosyjskie media, jak i obywateli RP reprezentujących prorosyjską postawę i w niektórych przypadkach opłacanych przez instytucje Federacji Rosyjskiej. Miały one wielopłaszczyznowy charakter i były realizowane m.in. przy wykorzystaniu internetu[31].

Ponadto w raporcie stwierdzono, że:

2014, Estonian Internal Security Service, s. 4–10.

[31] Cyt. za: *Raport z działalności Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 15. (raport jest dostępny również w wersji elektronicznej na oficjalnej stronie ABW pod adresem: http://www.abw.gov.pl/pl/pobierz/raporty/575,Raporty.html). Popieranie radykalnej europejskiej prawicy i lewicy jest działaniem Kremla ukierunkowanym na stworzenie na Zachodzie prorosyjskiego lobbingu. Partie i organizacje o tym profilu politycznym popierają geopolityczną konfrontację z USA, negują obecny kształt Unii Europejskiej oraz liberalną ideologię. Postulują natomiast konieczność pogłębiania integracji Rosji z Europą i budowy wspólnego europejskiego systemu bezpieczeństwa. Wydaje się, że Moskwa sięga po siły radykalne i marginalne, ponieważ postrzega je jako użyteczne w propagowaniu własnych interesów, także w sposób kontrowersyjny, na co nie mogą sobie oficjalnie pozwolić władze rosyjskie. Głównym celem działań rosyjskich jest jednak pozyskanie dużych partii eurosceptycznych i nacjonalistycznych. Głównymi siłami, które znajdują się w sferze zainteresowań Moskwy, są ugrupowania zarówno z prawej, jak i z lewej strony europejskiej sceny politycznej: francuski Front Narodowy, węgierski Jobbik, grecka Syriza oraz hiszpański Podemos. Partie te zyskały w ostatnich latach dość dużą popularność i albo już sprawują władzę (jak Syriza i Podemos), albo są uważane za pretendentów do jej objęcia (np. Front Narodowy). Ich kontakty z Rosją odbywają się za pośrednictwem Administracji Prezydenta i bliskich Kremlowi geopolityków (np. kontakty Aleksandra Dugina z przedstawicielami Syrizy, Jobbiku, Nouvelle Droite). Rosja udziela im też wsparcia finansowego, co zostało potwierdzone, gdy na jaw wyszła rosyjska pożyczka w wysokości 9 mln euro dla Frontu Narodowego w 2014 r. Polityka ta wpisuje się w postulowaną przez Aleksandra Dugina koncepcję „miękkiej siły" jako walki o kulturę. Twórcą tej koncepcji był włoski marksista Antonio Gramsci (1891–1937). Zakłada ona, że zdobycie władzy politycznej powinno zostać poprzedzone narzuceniem swojej kultury i systemu wartości. Należy podkreślić, że koncepcję tę zaadaptowali nie tylko przedstawiciele europejskiej lewicy, lecz także ideolodzy i działacze skrajnej prawicy, np. Nouvelle Droite, z których dorobku głęboko czerpie Dugin. Istotę uzyskania władzy politycznej przez uprzednią długotrwałą walkę o zdobycie kultury i świadomości społeczeństw podkreśla także przywódca Nouvelle Droitte Alain de Benoist, który cieszy się poparciem środowiska neoeurazjańskiego w Rosji. Opracowano na podstawie: J. Rogoża, *Kreml „zagospodarowuje" europejską skrajną prawicę* [online], http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-03-25/kreml-zagospodarowuje-europejska-skrajna-prawice, [dostęp: 30 VI 2015]; J. Siegert, *The Return of Ideology – Russia's New Sense of Mission*, „Russian Analytical Digest" 2014, nr 148, s. 9–11; M. Laruelle, *Russia's Bedfellowing Policy and the European Far Right*, „Russian Analytical Digest" 2015, nr 167, s. 2–5; L. Sykulski, *Koncepcja Radykalnego Podmiotu i „Czwarta Teoria Polityczna" Aleksandra Dugina w kontekście bezpieczeństwa Polski i Unii Europejskiej* „Przegląd Geopolityczny" 2014, nr 8, s. 237–238.

> (...) przejawem rosyjskiej aktywności była działalność na terytorium naszego kraju obywateli FR, którzy, posiadając rozbudowane kontakty wśród przedstawicieli polskiej klasy politycznej, a także w strukturach UE, starali się wykorzystywać je do sondowania opinii w sprawach kluczowych z punktu widzenia rosyjskich interesów. Ponadto Rosjanie wraz z wybuchem konfliktu na Ukrainie aktywnie zaangażowali się w działania wspierające przedsięwzięcia inspiracyjno-propagandowe. Uczestniczyli w projektach kreujących jednoznacznie pozytywny wizerunek Rosji, a zarazem ukazujących w negatywnym świetle oponentów polityki Kremla. ABW obserwowała przy tym zjawisko zwiększonych wysiłków ze strony różnych instytucji FR na rzecz konsolidacji i aktywizacji w naszym kraju środowisk prorosyjskich[32].

Reasumując, kreowanie „potencjału protestu" oparte zarówno na radzieckich wzorcach, jak i współczesnych technologiach informacyjnych stanowi jeden z głównych elementów wojny nowej generacji. Teoria i praktyka „miękkiej siły" i innych technologii sterowania społecznego, czyli środków cywilnych wykorzystywanych jako broń, służy rozszerzeniu pola walki i przeniesieniu konfliktu w sfery, w których przeciwnik nie ma wystarczająco rozstrzygających zdolności militarnych.

Rozwój teorii i praktyki operacji specjalnych

Główną rolę w tworzeniu koncepcji wojny nowej generacji rosyjscy stratedzy z Centrum Studiów Wojenno-Strategicznych Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR przypisują siłom specjalnym. Wzrastające znaczenie tych formacji potwierdzają zmiany strukturalne w resortach siłowych FR oraz rozwój studiów dotyczących teorii ich wykorzystania w ramach działań asymetrycznych i konfliktów o niskiej intensywności. Termin siły specjalne, czyli tzw. specnaz (ros. спецназ, akronim od określenia *подразделение специального назначения*, tj. pododdział przeznaczenia specjalnego), który w krajach członkowskich NATO jest zazwyczaj utożsamiany z formacjami rosyjskich sił zbrojnych, ma w FR wiele znaczeń. Odnosi się zarówno do lądowych i morskich oddziałów specjalnych znajdujących się pod zwierzchnictwem V Zarządu GRU (tj. Zarządu Wywiadu Operacyjno-Taktycznego), jak i do formacji wchodzących w skład organów bezpieczeństwa państwa (np. Zarząd „A", czyli oddział „Alfa", Zarząd „B", tj. dawny „Wympieł", oraz Zarząd Operacji Specjalnych – wszystkie podlegają Centrum Przeznaczenia Specjalnego FSB). Termin ten stosuje się również w odniesieniu do oddziałów innych rodzajów wojsk (np. 45 Samodzielnego Pułku Przeznaczenia Specjalnego Wojsk Powietrzno-Desantowych Sił Zbrojnych FR) oraz do wszelkich formacji, które tymczasowo wykonują zadania wywiadowczo-dywersyjne. Praktyka ta dotyczy również sił specjalnych, które wchodzą w skład struktur podległych MSW (np. specnaz wojsk wewnętrznych, czyli oddziały „Rus" i „Scyt" lub Specjalne Oddziały Szybkiego Reagowania funkcjonujące w strukturze Głównego Zarządu do Walki z Przestępczością Zorganizowaną)[33].

---

[32] *Raport z działalności*…, s. 15.

[33] K.B. Чуприн, *Вооружённые силы стран СНГ и Балтии. Справочник*, Минск 2009, s. 25–28; M. Galeotti, J. Shumate, *Russian Security and Paramilitary Forces since 1991*, London 2013, s. 7–43; A. Север, A. Колпакиди, *Спецназ ГРУ. Самая полная энциклопедия*, Москва 2012, s. 3. Por. A. Север, *Спецназ КГБ. Гриф секретности снят!*, Москва 2012; H. Plater-Zyberk, *Russia's Contribution as a Partner in the War on Terrorism*, Carlisle 2014, s. 11–16.

Od czasu zakończenia wojny sierpniowej w siłach zbrojnych FR dokonano gruntownej reformy struktur, starając się dostosować je do zmieniającej się sytuacji geopolitycznej. Zmiany w organizacji sił zbrojnych, których podstawą były między innymi wnioski wyciągnięte z konfliktu gruzińskiego, mają spowodować znaczne zwiększenie skuteczności rosyjskiej armii[34]. W wyniku reform strukturalnych nastąpiła m.in. rozbudowa sił specjalnych. W dniu 6 marca 2013 r. generał armii Walerij Gierasimow ujawnił, że armia rosyjska dysponuje nową formacją, którą określił jako Siły Operacji Specjalnych FR – SOS (ros. Силы специальных операций РФ – ССО)[35]. Nie jest znana ich struktura ani liczebność. Proces tworzenia SOS rozpoczął się w 2009 r. i przebiegał pod nadzorem ówczesnego szefa GRU, generała armii Walentina Korabielnikowa. Pomysłodawcą powołania SOS w połowie pierwszej dekady obecnego stulecia był generał major Jewgienij Tiszyn – ówczesny dowódca 16 Brygady Specjalnego Przeznaczenia, ekspert ds. wywiadu specjalnego. Konieczność jej powstania postulował także pułkownik Władimir Kwaczkow, który od 1999 r. wykładał w Centrum Studiów Wojenno-Strategicznych Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR, gdzie napisał pracę doktorską dotyczącą problematyki operacji specjalnych prowadzonych przez siły zbrojne[36]. Warto nadmienić, że Kwaczkow postulował także powołanie organizacji „Народное ополчение", która mogłaby kierować walką partyzancką w przypadku agresji NATO na kraje Wspólnoty Niepodległych Państw[37]. W odróżnieniu od samodzielnych brygad specnazu GRU, Siły Operacji Specjalnych podlegają Ministerstwu Obrony FR, ich działaniami zaś kieruje Dowództwo Sił Operacji Specjalnych (ros. Командование сил специальных операций). Organ ten może także koordynować współpracę Sił Operacji Specjalnych z formacjami wojskowymi i innymi oddziałami specjalnymi, szczególnie z desantowymi i desantowo-szturmowymi pododdziałami Wojsk Powietrzno-Desantowych FR, brygadami specnazu GRU, MSW, a także z jednostkami FSB i specnazem Służby Wywiadu Zagranicznego, tj. Oddziałem Przeznaczenia Specjalnego „Zasłon". Według amerykańskich analityków Charlesa Bartelsa i pułkownika Rogera McDermotta SSO wchodziły w skład rosyjskich sił szybkiego reagowania użytych podczas aneksji Półwyspu Krymskiego[38].

Wydaje się, że struktura ta została powołana do realizacji wielu różnych operacji specjalnych w kraju i za granicą. Część analityków wskazuje na istnienie różnic pomiędzy SOS FR a specnazem GRU. Według Siergieja Kozłowa w przypadku specnazu GRU działania wywiadowcze stanowią 80 proc. realizowanych zadań, 20 proc. z nich

[34] J. Affek, *Reformy i modernizacja sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych" 2014, nr 1, s. 13; P. Baev, *Neither Reform nor Modernisation. The Armed Forces Under and After Putin's Command*, w: *The Politics of Security in Modern Russia*, M. Galeotti (red.), London 2010, s. 69–89; M. Barabanov, *Hard Lessons Learned: Russian Military Reform up to the Georgian Conflict*, w: *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, C. Howard, R. Pukhov (red.), London 2014, s. 74–91.

[35] В. Герасимов, *Россия решила создать силы специальных операций* «РИА Новости», z 6 III 2013 [online], http://ria.ru/defense_safety/20130306/926091973.html [dostęp: 30 VI 2015].

[36] К.В. Вершинин, *Военный мозг с непрофессиональными извилинами*, w: *Спецназ ГРУ. Очерки истории.* Кн. V: *Новейшая история 1999–2010 гг.*, С.В. Козлов i in. (red.), Москва 2010, s. 329–330; *Итоги деятельности Сергея Шойгу за год работы на посту министра обороны России*, Москва 2013, s. 3–5; A. Nikolsky, *Little, Green and Polite: The Creation of Russian Special Operations Forces*, w: *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, C. Howard, R. Pukhov (red.), London 2014, s. 124–135. Odnośnie do pułkownika W. Kwaczkowa zob. Официальный сайт Владимира Квачкова [online], http://www.kvachkov.net/ [dostęp: 30 VI 2015].

[37] Квачков, Владимир Васильевич [online], http://www.anticompromat.org/kvachkov/index.html, [dostęp: 30 VI 2015].

[38] К.В. Вершинин, *Военный мозг с непрофессиональными извилинами*…, s. 331.

natomiast dotyczy innych operacji specjalnych. W odróżnieniu od specnazu GRU priorytet SOS stanowi zatem realizacja działań przewidzianych w ramach innych operacji niż wywiadowcze operacje specjalne[39]. W opinii rosyjskich teoretyków operacja specjalna to kompleks zaplanowanych, skoordynowanych i realizowanych działań oraz różnorodnych przedsięwzięć związanych z wprowadzeniem na terytorium nieprzyjaciela sił specjalnych złożonych z formacji lądowych, morskich i powietrznodesantowych oraz innych formacji wojskowych lub nieregularnych, ich wsparciem oraz zabezpieczeniem z uwzględnieniem celu, miejsca i czasu[40]. W opinii Kozłowa SOS powinny realizować zadania zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. Zakres tych działań został przez niego przedstawiony jeszcze w 2010 r., a więc w czasie, kiedy tworzono struktury nowej formacji. Operacje specjalne prowadzone przez nową formację w okresie pokoju powinny polegać na:

- zapobieganiu konfliktom o wysokiej intensywności,
- zwalczaniu powstań, buntów i ugrupowań terrorystycznych,
- udziale w misjach i operacjach pokojowych,
- udzielaniu pomocy obywatelom FR i ich ewakuacji z miejsca zagrożenia, zarówno za granicą, jak i na terenie Rosji,
- uczestnictwie w działaniach innych sił specjalnych podległych poszczególnym resortom FR oraz analogicznych jednostek państw sojuszniczych,
- przygotowaniu oddziałów partyzanckich w swoim kraju na wypadek obcej agresji,
- prowadzeniu operacji psychologicznych w okresie poprzedzającym zagrożenie. Równie szeroki zakres operacji specjalnych został przewidziany dla nowej struktury w czasie wojny. SOS powinny wówczas wykonywać następujące zadania:
- uniemożliwiać funkcjonowanie punktów dowodzenia nieprzyjaciela, uniemożliwiać przeprowadzanie działań mobilizacyjnych, zniszczenie lub przejęcie kontroli nad systemami łączności i kierowania wrogimi wojskami,
- prowadzić działania destrukcyjne dotyczące potencjału operacyjnego przeciwnika, powodować panikę i dezorganizcję wśród wojskowego i cywilnego personelu nieprzyjaciela,
- prowadzić działania wywiadowczo-dywersyjne wobec obiektów wchodzących w skład infrastruktury krytycznej wroga,
- eliminować dowódców wojskowych i polityczne przywództwo państw wrogich,
- organizować działania partyzanckie i nieregularne formacje na tyłach przeciwnika, aby realizować zadania wywiadowcze i wywiadowczo-dywersyjne zlecone przez naczelne dowództwo[41].

Potwierdzeniem kompetencji, które nadano Siłom Operacji Specjalnych FR, są informacje ujawnione w mediach. W dniu 28 kwietnia 2013 r. redaktor Aleksandr Sładkow, korespondent wojenny pracujący dla Wszechrosyjskiej Państwowej Kompani Telewizyjnej i Radiowej, obserwując ćwiczenia SOS w górach Północnego Kaukazu, w swoim programie wyemitowanym na antenie kanału Rossija 24 przedstawił cele i zadania Sił Operacji Specjalnych FR w następujący sposób:

[39] Ch.K. Bartles, R. McDermott, *Russia's Military Operation in Crimea. Road – Testing Rapid Reaction Capabilities*, „Problems of Post-Communism" 2014, nr 61, s. 51–52.

[40] С.В. Козлов, *Какой спецназ нужен России?*, w: *Спецназ ГРУ. Очерки истории.* Кн. V: *Новейшая история 1999–2010 гг.*, С.В. Козлов i in. (red.), Москва 2010, s. 394.

[41] В.В. Квачков, *Спецназ России*, Москва 2007, s. 120; Г. Казачков, *Тактика спецназа*, Ростов-на-Дону 2006, s. 14.

> (...) są to oddziały przeznaczone do realizacji celów politycznych i gospodarczych leżących w interesie FR w każdej części świata. Żołnierze walczą także w czasie pokoju. Zagraniczne siły specjalne podczas podobnych, agresywnych operacji, wykonują, jak wiadomo, najbardziej niezwykłe zadania. Podejmują akcję, gdy zawodzą wszelkie dyplomatyczne metody. Odciągają siły i uwagę innych państw od wewnętrznych spraw własnego kraju, stwarzając im problemy wewnętrzne, destabilizując ich system polityczny, w tym przypadku poprzez działania „siły trzeciej ręki". Siły Operacji Specjalnych organizują, wspierają i nadzorują ruchy partyzanckie za granicą, eliminują niepożądanych przywódców na obcej ziemi itd. Ci rosyjscy specjaliści za główne swoje zadanie uważają jednak ochronę naszych obywateli za granicą, uwalnianie zakładników i obronę interesów FR[42].

Relacja ta jest oczywiście elementem wojny informacyjnej, której zamiarem jest przekonanie opinii publicznej do konieczności zwiększania potencjału militarnego i sankcjonowania wszelkich działań niezbędnych do powstrzymania „agresji Zachodu" prowadzonej „nowymi metodami"[43].

Szczegółową analizę różnego rodzaju operacji specjalnych zawierają opracowania autorstwa Władimira Kwaczkowa i Giennadija Kazaczkowa – byłych wojskowych pełniących służbę w specnazie GRU. Lektura ich rozpraw wskazuje na to, że współczesne operacje prowadzone przez siły specjalne daleko wykraczają poza ściśle militarne działania. Zdaniem Kwaczkowa jest to spowodowane zmianą charakteru wojen, do których doszło po 1945 r. Obecnie coraz częściej walka zbrojna ustępuje miejsca działaniom niewojskowym w postaci zastosowania środków politycznych, dyplomatycznych, psychologicznych, informacyjnych i ekonomicznych. Walka zbrojna jest prowadzona po to, aby fizycznie pokonać nieprzyjaciela. Użycie środków niewojskowych służy natomiast pozbawieniu go zdolności do walki i woli oporu, a także osiągnięciu korzyści politycznych bez strat własnych[44].

Głównymi kryteriami klasyfikacji operacji specjalnych są ich skala oraz cele. Operacje specjalne mogą mieć charakter strategiczny, operacyjny i taktyczny, co wyraźnie nawiązuje do radzieckiej sztuki wojennej. O osiągnięciu celu strategicznego danej operacji można mówić wówczas, gdy w wyniku jej przeprowadzenia następują zmiany w sytuacji militarnej, politycznej i strategicznej. Z kolei o realizacji celu operacyjnego można mówić w przypadku osiągnięcia takiego rezultatu, który powoduje radykalną zmianę sytuacji podczas działań prowadzonych na szczeblu dywizji lub większego związku taktycznego. Przeprowadzenie operacji specjalnej na poziomie taktycznym oznacza zmianę sytuacji na korzyść pułku lub brygady. Każdy z rezultatów działań prowadzonych w ramach operacji specjalnych, jak wynika z powyższych kryteriów, może być rozpatrywany na trzech poziomach. Na pierwszym i drugim poziomie podmioty prowadzące działania specjalne wspierają inne formacje i jednostki w realizacji zadań bojowych. Na trzecim zaś, najwyższym, siły specjalne odgrywają samodzielną rolę w osiąganiu celów strategicznych[45].

---

[42] С.В. Козлов, *Какой спецназ нужен России*…, s. 395–396; Por. С.В. Бреславский, *Российский спецназ нуждается в реформах. Новые инструменты обеспечения политической стабильности*, w: *Спецназ ГРУ. Очерки истории.* Кн. V: *Новейшая история 1999–2010 гг.*, С.В. Козлов i in. (red.), Москва 2010, s. 366–373.

[43] А. Сладков, *Новый российский спецназ для заграницы* [online], Телеканал «Россия–24», программа «Вести недели» (выпуск от 28 апреля 2013 года), https://www.youtube.com/watch?v=Ign7n03tXxw, [dostęp: 30 VI 2015].

[44] В.В. Квачков, *Спецназ России*…, s. 113–120. Por. Г. Казачков, *Тактика спецназа*…, s. 5–12.

[45] В.В. Квачков, *Спецназ России*…, s. 125–126. Por. В.Д. Соколовский, *Военная стратегия*,

Na etapie planowania operacji specjalnych konieczne jest sformułowanie ich zasad ich przeprowadzenia (ros. *принципы специальных действий*), czyli ogólnych zaleceń pomocnych w praktycznej realizacji zadań przewidzianych dla danej operacji specjalnej. Według Kwaczkowa są one następujące:

- zasada określania szczegółowych zadań i metod ich realizacji w odniesieniu do infrastruktury krytycznej znajdującej się na terytorium wroga. Infrastruktura krytyczna to składnik, system lub część infrastruktury zlokalizowanej na terytorium państwa mające podstawowe znaczenie dla utrzymania niezbędnych funkcji społecznych, zdrowia, bezpieczeństwa, ochrony, dobrobytu materialnego lub społecznego ludności, których zakłócenie lub zniszczenie miałoby istotny wpływ na dane państwo w wyniku utracenia tych funkcji. Dlatego jeden z tych systemów może stanowić cel operacji specjalnej służącej osłabieniu zdolności bojowej nieprzyjaciela,
- zasada zastosowania tzw. operacyjnego maskowania (ros. *оперативная маскировка*), czyli kompleksu technik manipulacji świadomością i obrazami świata – od dezinformacji strategicznej począwszy, na kamuflażu pojedynczych żołnierzy skończywszy. Ich zastosowanie pozwala jak najdłużej ukryć rzeczywiste metody, kierunki i cele własnego działania. Techniki te wchodzą w skład teorii i praktyki tzw. zarządzania refleksyjnego (ros. *рефлексивное управление*),
- zasada unikania walki zbrojnej z wrogiem przez ograniczenie mu możliwości i warunków niezbędnych do stawiania zbrojnego oporu (tzw. działania niekontaktowe). Według rosyjskich teoretyków walka zbrojna powoduje straty wśród specjalistów mających kompetencje w wąskich dziedzinach, co dla sił specjalnych jest szczególnie dotkliwe. Dlatego też jest najmniej pożądaną formą konfrontacji. Z tej zasady wynikają dwie kolejne, tj.:
- zasada demoralizacji i dezorientacji wojsk nieprzyjaciela oraz ludności cywilnej. Dotyczy ona prowadzenia wszelkich operacji informacyjnych, psychologicznych, informacyjno-psychologicznych oraz działań noszących znamiona dywersji ideologicznej, zastraszania, przekupstwa, szantażu i oszustwa. Ich zamiarem jest osłabienie woli oporu wroga i destrukcja jego morale,
- zasada nieustannego dezorganizowania zdolności bojowej wojska i działań administracji wrogiego państwa. Zakłada ona używanie wszelkich środków i metod służących do uniemożliwienia nieprzyjacielowi sprawnego zarządzania i kierowania siłami zbrojnymi, administracją cywilną itp. (np. spowodowanie nieprawidłowości w funkcjonowaniu systemu ostrzegania, wyeliminowanie kadry dowódczej, kierownictwa cywilnego oraz ekspertów i specjalistów z dziedzin kluczowych dla obronności państwa), co prowadzi do pozbawienia go zdolności do zorganizowanego oporu,
- zasada dezorganizowania wszelkich dróg i sposobów zaopatrzenia nieprzyjaciela. Zakłada ona realizację kompleksowych działań polegających na nieprzerwanym ograniczaniu dostaw broni, amunicji, paliwa, żywności oraz innych materiałów i wpływa na obniżenie zdolności bojowej wroga. W zasadę tę wpisują się także wszelkie działania sabotażowe i dywersyjne, których zamierzeniem jest zmniejszenie skuteczności i efektywności rażenia broni wroga,

Москва 1963, s. 12–54; D.M. Glantz, *Soviet Military Operational Art: In Pursuit of Deep Battle*, New York 1991, s. 8–15.

- zasada stosowania procedur dotyczących ochrony informacji niejawnych odnoszących się do działań i środków pozwalających zaplanować, przygotować, przeprowadzić i pokierować daną operacją specjalną oraz jej wsparcia[46].

Zdefiniowanie ogólnych zasad pozwala określić rodzaje operacji specjalnych prowadzonych w realiach wojny XXI wieku. Współcześnie zdecydowano się ujawnić rosyjskiej opinii publicznej główne rodzaje operacji specjalnych, które zostały przedstawione przez Władimira Kwaczkowa. Uważa on, że wiedza dotycząca rodzajów i celów operacji specjalnych powinna być znana rosyjskiemu społeczeństwu[47]. Wydaje się, że ma to związek z oficjalną polityką informacyjną Kremla, której zamiarem jest ugruntowanie w społeczeństwie rosyjskim przekonania, że resorty siłowe są gwarantem stabilności i bezpieczeństwa państwa. Warto podkreślić, że od momentu objęcia rządów przez Władimira Putina jest prowadzona szeroka kampania informacyjna przedstawiająca służby w pozytywnym świetle. Jednym z aspektów tej kampanii, obecnej w mediach i literaturze popularnonaukowej, jest heroizacja sił specjalnych. Na wszystkich kanałach państwowej telewizji minimum 50 proc. czasu antenowego zajmują filmy i seriale ukazujące komandosów z oddziałów specjalnych, śledczych i policjantów, którzy walczą z terrorystami, mafią i korupcją[48]. W swoich rozprawach W. Kwaczkow wyróżnił:

- specjalne operacje wywiadowcze (ros. *разведывательные специальные операции*) prowadzone w celu pozyskania, przetworzenia i wykorzystania danych o charakterze wywiadowczym, uzyskiwanych za pośrednictwem wywiadu wojskowego, specjalnego, radiotechnicznego, agenturalnego i wirtualnego,
- specjalne operacje wywiadowczo-dywersyjne (ros. *разведывательно-диверсионные специальные операции*) będące zespołem wzajemnie z sobą powiązanych, z uwzględnieniem miejsca i czasu, działań skierowanych na zdobywanie pożądanych informacji, dokumentów, elementów broni wroga itp. przez organizowanie zasadzek, nalotów, rajdów i innych zadań ofensywnych,
- specjalne operacje dywersyjne (ros. *диверсионные специальные операции*) polegające na niszczeniu różnych obiektów o charakterze wojskowym, przemysłowym, informacyjnym itp. oraz punktów dowodzenia nieprzyjaciela – lub uniemożliwieniu ich funkcjonowania – na skutek dokonywania nalotów, rajdów bądź za pośrednictwem szeroko rozumianej działalności dywersyjnej,
- operacje specjalne prowadzone w interesach rodzajów wojsk i służb (ros. *специальные операции в интересах родов войск и служб*), w ramach których jest udzielana pomoc i wsparcie zarówno oddziałom wojskowym, jak i innym formacjom resortów siłowych,
- operacje specjalne prowadzone w celu ochrony wewnętrznego bezpieczeństwa państwa (ros. *специальные операции по обеспечению внутренней безопасности государства*). Jest to zespół działań umożliwiających ochronę konstytucyjnego porządku państwa przez likwidację lub unieszkodliwienie terrorystycznej, wywro-

[46] Opracowano na podstawie: В.В. Квачков, *Спецназ России*…, s. 127–130; M. Żuber, *Infrastruktura krytyczna jako obszar potencjalnego oddziaływania terrorystycznego*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2014, nr 8, s. 198–197; В.В. Семёнов, *Руководство по инженерным средствам и приёмам маскировки сухопутных войск. Часть 1. Средства и приёмы маскировки войск*, Москва 1986, s. 3–13; М.С. Иванович, И.И. Чукляев, *Терминологический базис в области информационного противоборства*, „Концептуальные аспекты кибербезопасности" 2014, nr 1, s. 17.

[47] В.В. Квачков, *Спецназ России*…, s. 115.

[48] Szerzej na ten temat: M. Świerczek, *Federalna Służba Bezpieczeństwa i jej rola w polityce wewnętrznej Kremla. Wstęp do zagadnienia*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wydanie specjalne", Warszawa 2013, s. 40.

towej, powstańczej i buntowniczej działalności różnego rodzaju grup o charakterze zbrojnym oraz ich zaplecza logistycznego. Operacje te mogą być prowadzone zarówno na terytorium Rosji, jak i państw sojuszniczych,

- operacje specjalne prowadzone w celu ochrony własności należącej do FR na mocy prawa międzynarodowego, i praw FR oraz jej obywateli poza granicami Rosji (ros. *специальные операции по защите собственности и прав России и ее граждан за рубежами Российской Федерации*), W ramach tego rodzaju operacji mieszczą się wszelkie działania polegające na przykład na ewakuacji obywateli FR z terenów objętych zagrożeniem, odbijanie zakładników itp.,
- specjalne operacje o charakterze poszukiwawczo-ratunkowym (ros. *поисково--спасательные специальные операции*) prowadzone w przypadku zaginięcia lub dostania się do niewoli obywateli FR – zarówno wojskowych, jak i cywilów. Czynności podejmowane podczas tego rodzaju operacji dotyczą również odnalezienia lub odzyskania cennego sprzętu lub innych dóbr materialnych,
- operacje specjalne psychologiczne (ros. *психологические специальные операции*) zakładają zmanipulowanie świadomości i emocji wojskowych oraz cywilów strony przeciwnej, ich zdemoralizowanie (w przypadku wojskowych chodzi na przykład o nakłonienie ich do dezercji lub współpracy z agresorem) lub zdezorientowanie w rozwoju sytuacji. Ważnym aspektem tych operacji są także działania zmierzające do przyjęcia przez nieprzyjaciela pozytywnej lub neutralnej postawy wobec wojsk rosyjskich. Operacje te zakładają także wdrożenie działań mających na celu stworzenie i wspieranie opozycji politycznej w kraju nieprzyjaciela. Aby je zrealizować, wykorzystuje się drukowane, ustne, teleinformatyczne i audiowizualne środki propagandy oraz pomoc i wiedzę licznych specjalistów wojny psychologicznej, przeciwdziałając jednocześnie analogicznym działaniom podjętym przez przeciwnika wobec strony rosyjskiej,
- operacje specjalne dotyczące formowania, wspierania i bojowego wykorzystania sił nieregularnych (ros. *специальные операции по формированию*, *поддержке и боевому применению иррегулярных сил*). Operacje te, utożsamiane w czasach ZSRR z wywiadem specjalnym, polegają na organizowaniu nieregularnych formacji zbrojnych, grup dywersyjnych i partyzanckich oraz wszelkich form buntu i sprzeciwu na terytorium nieprzyjaciela. Prowadzone są szkolenia tych formacji, dostarcza się im broń i zaopatrzenie, a także prowadzi się działania wywiadowcze i rozpoznawcze na ich rzecz[49].

Przedstawione teoretyczne aspekty operacji specjalnych i ich rola na współczesnym polu walki zostały wykorzystane podczas operacji krymskiej. W trakcie aneksji Krymu, którą poprzedzono gruntownym rozpoznaniem wywiadowczym i działaniami dywersyjnymi, siły specjalne odgrywały zasadniczą rolę. Wspierały i ubezpieczały działania aktywistów i nieregularnych formacji paramilitarnych. Zarówno podczas przygotowywania operacji, jak i w momencie jej realizacji zachowano zasadę masko-

[49] Opracowano na podstawie: В.В. Квачков, *Применение Войск Специального Назначения в современных условиях*, w: *Спецназ ГРУ. Очерки истории.* Кн. V: *Новейшая история 1999–2010 гг.,* С.В. Козлов i in. (red.), Москва 2010, s. 373–377; В.В. Кадетов, *Применение войск специального назначения в современных условиях*, „Военная мысль" 1995, nr 4, s. 23–28; В.В. Квачков, *Некоторые положения теории специальной операции и необходимость Сил Специального назначения в составе ВДВ*, w: *Спецназ ГРУ. Очерки истории.* Кн. V: *Новейшая история 1999–2010 гг.*, С.В. Козлов i in. (red.), Москва 2010, s. 393–404; Г. Казачков, *Тактика спецназа*..., s. 13. Por. D.M. Glantz, *Soviet Military Intelligence in War*, New York 1990, s. 376–380.

wania operacyjnego (cisza radiowa, usunięcie oznak i odznak z mundurów żołnierzy oraz tablic rejestracyjnych z pojazdów biorących udział w operacji). Najpierw pojawiły się niezidentyfikowane grupy zbrojne, które zajmowały obiekty i opanowywały infrastrukturę krytyczną, przygotowując grunt pod przerzucenie większej liczby rosyjskich jednostek wojskowych na Półwysep Krymski. Warto podkreślić, że były to niewielkie pododdziały, które operowały na całości terytorium półwyspu jednocześnie. Według rosyjskich ekspertów takie rozwiązanie taktyczne poddaje w wątpliwość konieczność tworzenia linii frontu, którą uznano za desygnat wojen z przeszłości[50]. Taki scenariusz działań kreślił generał Gierasimow podczas swojego wystąpienia. Założone cele osiągnięto bez potrzeby uciekania się do walki zbrojnej, m.in. przez oddziaływanie informacyjno-psychologiczne (szantaż, dezinformacja, decepcja, propaganda), blokowanie zaopatrzenia, a następnie przejęcie nienaruszonej infrastruktury. W ten sposób uniknięto strat wśród własnych żołnierzy i aktywistów oraz wśród ludności cywilnej półwyspu. Było to modelowe zastosowanie wspomnianej zasady unikania zbrojnej konfrontacji z wrogiem i prowadzenia operacji w sposób niekontaktowy[51].

Uwzględniając pojęcia klasyfikacji operacji specjalnych, należy uznać, że aneksja Krymu była pierwszą w historii operacją specjalną o charakterze strategicznym. Siły specnazu GRU oraz wspieranie przez nie inne formacje zbrojne FR osiągnęły cel strategiczny, którym była zmiana stosunku sił w regionie na korzyść Rosji oraz naruszenie geopolitycznego status quo w tej części świata.

Siły specjalne odgrywają ogromną rolę także w wojnie noworosyjskiej. Informacje o coraz większym zaangażowaniu rosyjskich sił specjalnych w walkach na południowym wschodzie Ukrainy coraz częściej docierają do opinii publicznej. W dniu 12 maja 2015 r. w pobliżu miasta Szczastia położonego 15 km od Ługańska do ukraińskiej niewoli dostali się kapitan Jewgienij Jerofiejew i sierżant Aleksandr Aleksandrow – żołnierze pełniący służbę w 3 Gwardyjskiej Warszawsko-Berlińskiej Brygadzie Specjalnego Przeznaczenia stacjonującej w obwodzie samarskim, która podlega 41 Armii Centralnego Okręgu Wojskowego FR. Przerzucono ich na wschodnią Ukrainę na przełomie marca i kwietnia, aby prowadzili wywiad specjalny[52]. Interesujące szczegóły dotyczące uczestnictwa żołnierzy sił specjalnych i innych jednostek armii rosyjskiej oraz byłych funkcjonariuszy specsłużb w charakterze ochotników zawiera tzw. *Raport Niemcowa*[53]. Początkowo osoby

[50] Szerzej na ten temat zob. А. Зайцев, *Партизанскими методами современная армия должна уметь воевать без линии фронта*, „Военно-промышленный курьер" , 2014, nr 32 [online], http://www.vpk-news.ru/articles/21649 [dostęp: 30 VI 2015 r.].

[51] A. Lavrov, *Russian Again: The Military Operation for Crimea*, w: *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, C. Howard, R. Pukhov (red.), London 2014, s. 157–187; M. Wrzosek, *Konflikt rosyjsko-ukraiński a zmiany w teorii prowadzenia działań militarnych*, „Kwartalnik Bellona" 2014, nr 4, s. 11–23; J. Norberg, F. Westerlund, U. Franke, *The Crimea Operation: Implications For Future Russian Military Interventions*, w: *A Rude Awakening. Ramifications of Russian Aggression…*, s. 41–51; M. Galeotti, *'Hybrid War' and 'Little Green Men': How It Works, and How It Doesn't*, w: *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*, R. Sakwa, A. Pikulicka-Wilczewska (red.), Bristol 2015, s. 156–165.

[52] R. McDermott, *Russian Spetsnaz Personnel Detained in Ukraine*, „Eurasia Daily Monitor" 2015, nr 12 [online], http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43930&no_cache=1#.VYaKd_ntmko [dostęp: 30 VI 2015].

[53] Działacze i sympatycy opozycyjnej Republikańskiej Partii Rosji – Partii Wolności Narodowej (Parnas) 12 maja 2015 r. publicznie zaprezentowali w Moskwie raport *Putin. Wojna* oparty na materiałach zgromadzonych przez Borysa Niemcowa, stanowiący próbę odpowiedzi na pytanie o stopień zaangażowania Federacji Rosyjskiej w konflikt ukraiński. Sam pomysł narodził się w umyśle Borysa Niemcowa pod koniec 2014 r. Jego zamiarem była chęć odniesienia się do oficjalnego stanowiska Kremla. Przedwczesna śmierć udaremniła jednak jego zamiary, choć pozostawione archiwum Niemcowa – konspekt pracy, notatki, dokumenty, relacje

te stawały się kluczowymi figurami w formacjach separatystów. Jako przykład należy wymienić Igora Girkina, ps. „Striełkow", któremu przypisuje się służbę w FSB, GRU lub w 45 Samodzielnym Pułku Specjalnego Przeznaczenia Wojsk Powietrzno-Desantowych Sił Zbrojnych FR. Jak szacują autorzy *Raportu...*, w obecnej fazie konfliktu rosyjscy żołnierze zawodowi, byli oficerowie specnazu, funkcjonariusze służb specjalnych i prywatnych agencji ochroniarskich mogą stanowić nawet 70 proc. stanu osobowego formacji zbrojnych tzw. separatystów. Warto dodać, że ustalono tożsamość kilkuz nich. Zidentyfikowano m.in. majora Aptiego Bołotchanowa, dowódcę 3 Kompanii Patrolowej Batalionu „Południe" wchodzącego w skład Wojsk Wewnętrznych MSW FR (jednostka wojskowa 4157 stacjonująca w m. Wiedeno w Republice Czeczeńskiej) oraz Siergieja Żdanowicza, byłego instruktora w Centrum Przeznaczenia Specjalnego FSB (Центр специального назначения ФСБ)[54]. Autorzy *Raportu...* przedstawili procedurę werbunku, szkolenia oraz przerzucania oddziałów „ochotników" na teren walk w Donbasie. Werbunek jest organizowany za pośrednictwem różnego rodzaju rosyjskich organizacji społecznych oraz związków skupiających weteranów, co też publicznie potwierdził deputowany Dumy Państwowej z ramienia partii „Jedna Rosja" Franc Klimcewicz. Odbywa się to przy aktywnym wsparciu rosyjskich władz, punktami zbiorczymi zaś są wojskowe komisariaty, czyli organy odpowiedzialne za przeprowadzanie poboru do armii. Następnie ochotnicy trafiają do Rostowa nad Donem, gdzie otrzymują zwrot kosztów podróży oraz broń. Niektórzy przechodzą intensywne szkolenie wojskowe. Preferuje się osoby średniego wzrostu, które nie mają rodziny, co ma zapobiec ewentualnym pretensjom ze strony bliskich w przypadku ich śmierci. W szeregach najemników obowiązuje zakaz noszenia jakichkolwiek oznak i odznak identyfikujących przynależność państwową lub organizacyjną. Środki finansowe pochodzą z różnorodnych rosyjskich fundacji. Średnie wynagrodzenie za miesiąc służby oscyluje w granicach od 60 do 90 tys. rubli dla szeregowych bojowników, dowódcy zaś otrzymują wynagrodzenie znacznie wyższe. Szczególnie interesujące są sposoby przerzucania „ochotników" na teren walk. Zazwyczaj odbywa się to przy wykorzystaniu tzw. operacji humanitarnych, co dzieje się przy aktywnym wsparciu sił spe-

oraz nagrania – pozwoliły dokończyć publikację. Rezultat projektu stanowi 65-stronicowy dokument, który został podzielony na 11 rozdziałów, obejmujący okres od zakończenia „Rewolucji Godności" na kijowskim Majdanie do rokowań w Mińsku. Ostateczną wersję raportu opracowali: były wicepremier Alfred Koch, były wiceprezes Banku Centralnego Siergiej Aleksaszenko**,** dziennikarze Ajder Mudżabajew i Oleg Kaszyn oraz członkowie Parnasu: Ilja Jaszyn**,** Leonid Martyniuk i Olga Szorina, zob. R. Potocki, *Raport Niemcowa* [online], http://geopolityka.org/analizy/robert-potocki-raport-niemcowa [dostęp: 30 VI 2015].

[54] Zob. Б. Немцов, *Путин. Война. Независимый экспертный доклад*, И. Яшин, О. Шорина (red.), Москва 2015, s. 31, 33. Na kartach *Raportu...* współpracownicy Niemcowa analizują materiały stanowiące dowody obecności żołnierzy armii rosyjskiej na terenie południowo-wschodniej Ukrainy. Przytaczają m.in. fakt wzięcia do niewoli 10 żołnierzy 331 Pułku z 9 Gwardyjskiej Dywizji Powietrzno-Desantowej (informacja o jeńcu Sergieju Kozłowie) oraz relację czołgisty z 5 Samodzielnej Brygady Pancernej (Dorżi Batomunkujew). Autorzy *Raportu...* wskazują, że na początku lutego zgłosili się do Borysa Niemcowa krewni poległych w Donbasie, którzy zginęli pod Iłowajskiem i Debalcewem. W tej pierwszej bitwie straty rosyjskie wyniosły około 150 ludzi. Według ich relacji „ochotnicy" zwalniali się czasowo z wojska, aby w ten sposób zamaskować swoją obecność na terytorium Ukrainy. Gwarantowano im odpowiednie uposażenie i obietnicę rekompensaty dla rodzin w przypadku ich śmierci – 2 mln rubli (ponad 40 000 dolarów). Po zabójstwie Niemcowa zastraszone rodziny zrezygnowały jednak ze swych roszczeń, zob. Б. Немцов, *Путин*…, s. 16–19, 22–23. Por. M. Czuperski, i in., *Hiding in Plain Sight. Putin's War in Ukraine*, Washington 2015, s. 15–20; R. McDermott, *Brothers Disunited: Russia's Use of Military Power in Ukraine*, Fort Leavenworth 2015, s. 33–40. Por. N. Mitrokhin, *Infiltration, Instruction, Invasion: Russia's War in the Donbass*, „Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society" 2015, nr 1, s. 219–249.

cjalnych. Potwierdzeniem tych praktyk jest świadectwo Władimira Efimowa, szefa fundacji skupiającej weteranów specnazu w Swierdłowie, który przyznał, że ochotnicy otrzymują fałszywe dokumenty wystawione przez Czerwony Krzyż, które potwierdzają, że ich posiadacze należą do personelu konwoju humanitarnego[55].

Koncepcja wojny nowej generacji dotyczy strategicznego wykorzystania sił specjalnych wykonujących kompleksowe zadania – począwszy od aktywizacji „potencjału protestu" po zajmowanie kluczowych miejsc na terytorium wroga.

Wojny bezkontaktowe. Mit czy rzeczywistość?

Wprowadzanie nowoczesnych technologii w siłach zbrojnych FR, do której odwołuje się koncepcja wojny nowej generacji, ma charakter ewolucyjny. Należy nadmienić, że już od lat 90. XX w. była ona szeroko omawiana przez przedstawicieli zarówno konserwatywnego, jak i nowatorskiego nurtu w rosyjskiej myśli wojskowej. Obydwa z nich mają swoich głównych reprezentantów i popularyzatorów. W przypadku orientacji konserwatywnej jest nim generał armii Machmut Gariejew – prezydent Akademii Nauk Wojskowych, w przypadku orientacji nowatorskiej zaś – nieżyjący już generał major Władimir Slipczenko[56].

W kontekście problematyki zastosowania nowoczesnych rozwiązań w armii rosyjskiej warto zwrócić uwagę na poglądy tego ostatniego. Dominujące miejsce w analizach autorstwa generała Slipczenki zajmuje przekształcanie wojen piątej generacji (w których główną rolę odgrywały siły jądrowe i doktryna odstraszania) w wojny szóstej generacji. Według niego będą one polegać na walce bezkontaktowej przy użyciu broni precyzyjnego rażenia. Dlatego też teoria Slipczenki nosi miano wojny bezkontaktowej (ros. *бесконтактная война*, w polskiej literaturze określana jako „wojna niekontaktowa") lub „wojny szóstej generacji" (ros. *война шестого поколения*)[57]. Według analityka jedną z przyczyn transformacji oblicza wojen jest to, że obecnie potencjał jądrowy nie do końca pełni funkcję odstraszacza ewentualnego wroga. W związku z niszczącymi właściwościami broni nuklearnej obiektem ataku byłyby nie tylko siły zbrojne nieprzyjaciela, lecz także całość jego terytorium wraz ze wszystkimi zasobami ludzkimi i materialnymi. W konsekwencji ewentualna wojna jądrowa prowadzi do całkowitego unicestwienia obydwu stron, co przekreśla możliwość realizacji jakichkolwiek celów strategicznych, czyniąc bezwartościowym osiągnięcie zwycięstwa. Nastąpił więc dysonans między środkami a sensem prowadzenia wojen. Arsenały jądrowe przez długi czas pozwalały zachować pokój w warunkach zimnej wojny między dwoma blokami polityczno-militarnymi. Było to możliwe dzięki efektowi odstraszania powstałemu z samego faktu posiadania broni jądrowej. Sytuacja ta po zakończeniu zimnej wojny uległa jednak zmianie, gdy przybrało na sile zjawisko tzw. horyzontalnego rozprzestrzeniania broni nuklearnej, czyli rozszerzenia grona jej posiadaczy zarówno na kolejne państwa, jak i na podmioty po-

[55] Б. Немцов, *Путин*…, s. 25–26. Na temat sposobów werbowania najemników w Rosji zob. И.П. Коновалов, О.В. Валецкий, *Эволюция частных военных компаний*, Пушкино 2013, s. 95–103.

[56] T. Grabowski, *Rosyjska siła*…, s. 49.

[57] В.И. Слипченко, *Войны нового поколения: дистанционные бесконтактные*, Москва 2004, s. 44–58, 110; T. Grabowski, *Rosyjska siła*…, s. 50. Por. H. Sołkiewicz, *Wojna przyszłości – wojną niekontaktową (wg aktualnych poglądów rosyjskich)*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej" 2009, nr 41, s. 71–112.

zapaństwowe. Ewentualność, że środki masowego rażenia znajdą się w posiadaniu nieprzewidywalnych i nieobliczalnych podmiotów prowadzi do sytuacji, w której broń jądrowa zaczyna tracić swoje odstraszające możliwości. Nierównowagę, która zaistniała między środkami a celami prowadzenia wojen, zaczęto niwelować przez zmianę niesterowalnej broni jądrowej na sterowalną broń konwencjonalną w postaci broni precyzyjnego rażenia. Nie dziwi więc fakt, że, zdaniem generała Slipczenki, największa potęga militarna na świecie – Stany Zjednoczone – postuluje rozbrojenie jądrowe, poszukując jednocześnie nowych rozwiązań technologicznych, które dają możliwość sterowania konfliktem. Uwarunkowania te, zdaniem gen. Slipczenko oraz pułkownika Wiaczesława Krugłowa, wywierają wpływ na transformację oblicza wojny, która stanie się wojną szóstego pokolenia, tj. wojną bezkontaktową[58]. W wojnie szóstej generacji nastąpi masowe zastosowanie broni precyzyjnego rażenia, czyli takiego rodzaju broni konwencjonalnej, dzięki której prawdopodobieństwo trafienia niewielkiego celu znajdującego się w odległościach międzykontynentalnych, bez względu na warunki zewnętrzne oraz przeciwdziałanie przeciwnika, już za pierwszym uderzeniem jest bliskie stu procentom. Broń ta przedkłada precyzję uderzenia nad skalę zniszczenia[59]. W związku z tym generał Slipczenko postuluje przejście od odstraszania bronią nuklearną do odstraszania niejądrowego. Według niego odstraszanie bronią precyzyjnego rażenia jest skuteczniejsze niż tradycyjne odstraszanie jądrowe, ponieważ wiąże się z groźbą rzeczywistego zrealizowania takiego posunięcia, co w przypadku broni nuklearnej budzi opory natury moralnej, psychologicznej i ekologicznej. Zdaniem Slipczenki funkcję odstraszającą będą pełnić arsenały broni precyzyjnego rażenia. Prognoza rosyjskiego wojskowego zakłada, że w przyszłości nastąpi podział na kraje, które pozostaną w tyle trwającego wyścigu zbrojeń i będą zmuszone liczyć tylko na posiadane przez siebie uzbrojenie jądrowe, oraz na kraje, które dzięki osiągniętemu przez siebie poziomowi ekonomicznemu i naukowo-technicznemu wejdą w posiadanie broni precyzyjnego rażenia. Spowoduje to radykalizację w stosunkach międzynarodowych i doprowadzi do eskalacji wyścigu zbrojeń. W związku z tym, że na wyposażeniu niektórych armii świata pozostanie broń atomowa, inne państwa zostaną w ten sposób zmuszone do działań służących do zwiększenia potencjału obrony przed agresją o charakterze nuklearnym. Konieczność ta wpłynie z kolei na rozwój nie tylko ofensywnych systemów broni precyzyjnego rażenia, lecz także na rozbudowę i udoskonalanie systemów obronnych umożliwiających odparcie ataku nuklearnego bez konieczności przeprowadzenia odwetowego uderzenia jądrowego (tendencja ta jest widoczna w idei i praktycznej realizacji projektu tarczy antyrakietowej w USA)[60].

Według rosyjskich wojskowych (Gierasimowa, Bogdanowa, Czekinowa, Slipczenki) gwałtowny wzrost znaczenia nowoczesnej techniki na polu walki przyczynia się do tego, że gwarantem zwycięstwa staje się przewaga w dostępie do informacji.

---

[58] В.И. Слипченко, *Войны нового поколения*…, s. 38–44; T. Grabowski, *Rosyjska siła*…, s. 50–51. Por. А.А. Павловский, *К вопросу об эволюции развития теории войн и военного искусства в истории человечества. Войны XXI века*, „Наука и военная безопасность" 2003, nr 1, s. 9–12.

[59] В.И. Слипченко, *Войны нового поколения*…, s. 87–98; T. Grabowski, *Rosyjska siła*…, s. 52. Por. P.G. Gillespie, *Weapons of Choice: The Development of Precision Guided Munitions*, Alabama 2006, s. 161–184; И.Н. Воробьёв, В.А. Киселев, *Высокоточное сражение*, „Военная мысль" 2006, nr 11, s. 18; P. Mattsson, N. Eklund, *Russian Operational Art in the Fifth Century*, „Revista de Ciências Militares" 2013, nr 1, s. 29–47.

[60] T. Grabowski, *Rosyjska siła*…, s. 52.

W tych warunkach informacja jest czynnikiem umożliwiającym kierowanie dużą ilością różnorodnych sił i środków w walce charakteryzującej się wysoką precyzją uderzeń, która obejmuje wszystkie sfery. Dlatego też konieczne jest stworzenie globalnych systemów dowodzenia, kierowania, wywiadu i łączności, co znajduje odzwierciedlenie w realizowanej w siłach zbrojnych FR koncepcji walki metodą sieciocentryczną, stanowiących integralny aspekt koncepcji wojny bezkontaktowej[61]. Ze względu na charakter i tematykę niniejszego opracowania szczegółowe omówienie założeń tej koncepcji oraz jej implementacji w siłach zbrojnych FR nie jest możliwe. Uogólniając, należy nadmienić, że koncepcja ta zakłada powstanie jednolitego pola informacyjnego, w którym skupiają się wszelkie środki łączności i wymiany informacji stwarzające możliwość uzyskania wysokiego stopnia integracji we wszystkich wymiarach przestrzeni walki (ląd, morze, powietrze, przestrzeń kosmiczna i sfera kognitywna), co przyspiesza prowadzenie wszelkich operacji[62]. Ingerencja w to pole przy użyciu broni informacyjnej może spowodować konsekwencje przewyższające atak prowadzony środkami konwencjonalnymi. Dlatego też, według rosyjskich ekspertów, nieodłączną częścią wojny nowej generacji powinna być operacja informacyjno-uderzeniowa (ros. *информационно-ударная операция*), czyli kompleks działań prowadzonych środkami informatycznymi i informacyjnymi z uwzględnieniem celu, miejsca i czasu. Zamierzeniem takiej operacji jest zniszczenie zasobów informacyjnych przeciwnika oraz jego decyzyjny i funkcjonalny paraliż. Na operację informacyjno-uderzeniową składają się następujące formy ataku:

- informacyjno-psychologiczny (zastosowanie masowych środków przekazu, przedsięwzięcia o charakterze agitacyjno-propagandowym),
- psychotroniczny (oddziaływanie za pomocą urządzeń generujących określone efekty psychosomatyczne),
- radioelektroniczny (zastosowanie środków radioelektronicznych, np. zagłuszających),
- informatyczny (oddziaływanie na systemy informatyczne przeciwnika za pomocą specjalnych programów komputerowych)[63].

Koncepcja wojny bezkontaktowej została poddana surowej krytyce przez generała armii Machmuta Gariejewa, reprezentanta konserwatywnego nurtu w rosyjskiej myśli woskowej. Generał stwierdził, że broń jądrowa nadal stanowi podstawowy czynnik powstrzymujący imperialistyczne państwa od wzniecenia trzeciej wojny światowej. Sprzeciwia się opinii o konieczności ograniczenia sił lądowych. Głównymi zagrożeniami dla Rosji są, według Gariejewa, „kolorowe rewolucje", dywersyjne działania innych państw prowadzone w pobliżu granic Rosji, lokalne wojny i konflikty wywołane przez Zachód oraz zagrożenia związane z bezpieczeństwem informacyjnym FR. Dla Gariejewa zastosowanie nowoczesnych środków ogranicza się do wsparcia działań zbrojnych prowadzonych metodami konwencjonalnymi, co powoduje podniesienie ich na wyższy poziom[64].

---

[61] В.И. Слипченко, *Войны нового поколения*…, s. 203–224; Ю.Е. Горбачев, *Сетецентрическая война: миф или реальность?*, „Военная мысль" 2006, nr 1, s. 70–73.

[62] А.В. Долгополов, С.А. Богданов, *Эволюция форм и способов ведения вооружённой борьбы в сетецентрических условиях*, „Военная мысль" 2011, nr 2, s. 49–58; М.М. Хамзатов, *Влияние концепции сетецентрической войны на характер современных операций*, „Военная мысль" 2006, nr 7, s. 14.

[63] T. Grabowski, *Rosyjska siła*…, s. 55–56; И.Н. Воробьёв, *Информационно-ударная операция*, „Военная мысль" 2007, nr 6, s. 14–21; Н.Н. Чибисов, Н.А. Водкин, *Информационно-ударная операция*, „Армейский сборник" 2011, nr 3, s. 46–50.

[64] М.А. Гареев, *Проблемы стратегического сдерживания в современных условиях*, „Военная мысль" 2009, nr 4, s. 2−10. Por. M.A. Gareev, *If War Comes Tomorrow? The Contours of Future Armed Conflict*, London 1998, s. 70–93; Е.Ф. Подсобляев, *Спорные вопросы теории бесконтактных войн*, „Военная мысль" 2006, nr 2, s. 25−33.

Warto podkreślić, że w schemat koncepcji Gariejewa wpisuje się m.in. wojna pięciodniowa. Główną rolę odegrały w niej siły konwencjonalne. Dokonano zsynchronizowanego ataku z lądu, morza i powietrza. Operacja sił zbrojnych została wsparta działaniami wpisującymi się w ramy operacji informacyjno-uderzeniowej przez dokonanie cyberataków na gruzińskie sieci telekomunikacyjne i informatyczne oraz strony rządowe, na których umieszczono zdjęcia porównujące gruzińskiego prezydenta Micheila Saakaszwilego do Adolfa Hitlera. Ataki przybrały formę DDoS (ang. *Distributed Denial of Service* – rozproszona odmowa usługi), czyli ataku na system komputerowy lub usługę sieciową w celu uniemożliwienia działania przez zajęcie wszystkich wolnych zasobów, przeprowadzonego równocześnie z wielu komputerów o rosyjskim i litewskim IP. Prawdopodobnie za tymi działaniami stały grupy hakerów wywodzących się ze świata przestępczego powiązanego z Kremlem lub tzw. cyberwojska, czyli regularne formacje wojskowe przeszkolone do walki w cyberprzestrzeni. Udział w ataku cybernetycznymumożliwiono także każdemu Rosjaninowi, który miał dostęp do sieci Internet. Na specjalnym forum zamieszczono instrukcję, w jaki sposób atakować gruzińskie strony. Konflikt z 2008 r. był więc pierwszym w dziejach świata, który toczył się w czterech wymiarach – poza lądem, morzem i powietrzem, działania były prowadzone również w cyberprzestrzeni[65].

Zakończenie

Jak podkreślił gen. Gierasimow, każda wojna jest szczególnym przypadkiem, który wymaga zastosowania własnej, wyjątkowej logiki, a nie jakiegokolwiek już istniejącego wzorca[66]. Logika ta jest oparta na uniwersalnych sposobach prowadzenia wojny, które są znane od początków dziejów ludzkości. Trudno sobie wyobrazić użycie siły wojskowej bez jednoczesnego zabezpieczenia wywiadowczego i informacyjnego, sankcji ekonomicznych, prowadzenia tajnych operacji czy próby osłabienia przeciwnika i wykorzystania sprzeczności istniejących w jego kraju (etnicznych, społecznych, ekonomicznych, politycznych itd.). W rosyjskiej myśli wojskowej takie działania, jak wykorzystanie czynników etnicznych i psychologicznych, prowadzenie działań wywrotowych i propagandowych, wciągnięcie w wojnę wewnętrznych struktur społecznych państw, zostały w latach 60. XX w. usystematyzowane przez Jewgienija Messnera pod nazwą „wojny buntowniczej"[67].

---

[65] A. Kozłowski, *Cyberwojownicy Kremla*, w: *Formatowanie Ukrainy. Antologia publikacji portalu „Geopolityka.org",* t. 1: *W cieniu EuroMajdanu (21 XI 2013–27 VI 2014)*, M. Domagała, R. Potocki (red. nauk.), Warszawa 2015, s. 311−319; J. Carr, *Inside Cyber Warfare*, Beijing–Cambridge–Farnham–Köln–Sebastopol–Tokyo 2012, s. 3, 85; R. Hurwitz, *A New Normal? The Cultivation of Global Norms as Part of a Cyber Security Strategy*, w: *Conflict and Cooperationin Cyberspace. The Challenge to National Security, P.A. Yannakogeorgos*, A.B. Lowther (red.), New York 2014, s. 241.

[66] В. Герасимов, *Ценность науки в предвидении*…, s. 3.

[67] Szerzej na ten temat zob. Е.Э. Месснер, *Лик современной войны*, w: *Военная мысль в изгнании. Творчество русской военной эмиграции*, И.В. Домнин (red.), Москва 1999, s. 363–404; tenże, *Всемирная мятежевойна*, Москва 2004, s. 15–23, 46–59, 332–340. Cechy „wojny buntowniczej" widoczne w przebiegu konfliktu Federacji Rosyjskiej z państwem ukraińskim zostały omówione przez autora w odrębnym opracowaniu, zob. M. Wojnowski, *Konflikt rosyjsko-ukraiński jako przykład realizacji doktryny geopolitycznej Aleksandra Dugina i koncepcji „wojny buntowniczej" Jewgienija Messnera*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2014, s. 58–91. Por. L. Sykulski*, Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera*, „Przegląd Geopolityczny" 2014, nr 11, s. 103–113; K. Kraj, *Ukraina i мятежевойна*, „E-Terroryzm" 2014, nr 7, s. 11–22.

W rosyjskiej walce informacyjnej istotną rolę odgrywa aparat pojęciowy. Zawiera on wiele pojęć – sloganów, jak choćby: „broń informacyjna", „broń cywilizacyjna", „informacyjny specnaz", „wojska informacyjne" itp. W środkach masowego przekazu posługują się nimi prokremlowscy politolodzy, wojskowi i dziennikarze. Te zmilitaryzowane pojęcia kształtują postawy konfrontacyjne oraz narzucają własnej i światowej opinii publicznej zmanipulowany obraz rzeczywistości[68]. Takim nacechowanym funkcjonalnie sloganem jest również „wojna nowej generacji", co w świadomości opinii publicznej stwarza wrażenie, że Rosja dysponuje przewagą militarną nad Paktem Północnoatlantyckim oraz nową koncepcją prowadzenia działań wojennych. Jak już powiedziano, rosyjska wojna nowej generacji – utożsamiana na Zachodzie z wojną hybrydową – jest syntezą rozwiązań znanych w przeszłości, a wyrażonych w myśli wojskowej powstałej w kręgach rosyjskiej białej emigracji i w ZSRR. W tym kontekście nowatorskiego charakteru wojny nowej generacji należy upatrywać jedynie w wykorzystaniu nowoczesnych środków techniki, co przyczynia się do wzrostu znaczenia walki informacyjnej, sił specjalnych oraz tzw. wojny bezkontaktowej stanowiącej integralną część działań przewidzianych w ramach wspomnianej koncepcji.

Celem dalszych badań powinno być przede wszystkim pogłębienie analizy działań Rosji w sferach będących obiektem agresji, prowadzonej w ramach wojny nowej generacji, oraz wypracowanie skutecznych metod obrony przed tak rozumianą formą ataku.

Abstrakt

Artykuł ma na celu przedstawienie genezy i głównych założeń rosyjskiej koncepcji wojny nowej generacji, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia walki informacyjnej, roli sił specjalnych oraz wykorzystania nowoczesnych technologii w działaniach wojennych. Zamiarem autora jest także próba udzielenia odpowiedzi na pytania: czy założenia koncepcji wojny nowej generacji, zwanej na Zachodzie wojną hybrydową, są rzeczywiście założeniami nowatorskimi oraz czy znajdują odzwierciedlenie we współczesnej rosyjskiej praktyce wojskowej. Rosyjska koncepcja wojny nowej generacji – utożsamiana na Zachodzie z wojną hybrydową – jest syntezą rozwiązań znanych w przeszłości, a wyrażonych w myśli wojskowej powstałej w kręgach rosyjskiej białej emigracji i w ZSRR. W tym kontekście nowatorskiego charakteru wojny nowej generacji należy upatrywać jedynie w wykorzystaniu nowoczesnych środków techniki, co przyczyniło się do wzrostu znaczenia walki informacyjnej, sił specjalnych oraz tzw. wojny bezkontaktowej.

Słowa kluczowe: wojna nowej generacji, miękka siła, siły specjalne, walka informacyjna, wojna niekontaktowa.

Abstract

The article is aimed at presenting the genesis and main assumptions of the Russian concept of modern warfare, taking into account the significance of information warfare, the role of special forces and the use of modern technologies for warfare activities.

[68] J. Darczewska, *Rosja zbroi się do „wojny informacyjnej" z Zachodem*, „Biuletyn Kwartalny Rządowego Centrum Bezpieczeństwa" 2014, nr 9, s. 3.

The author also tries to answer the question: is the concept of “modern warfare”, in the West known as the hybrid warfare, a new idea indeed and whether it is really applied in modern Russian military policy. The Russian concept of the modern warfare – in the West identified with the hybrid warfare – is the synthesis of concepts already known in the past, exposed by the military thoughts within the circles of white Russian emigration and in the Soviet Russia. Hence, within the given context, the concept of modern warfare should be seen as the use of modern technology, which itself increased the importance of information warfare, special forces and the so-called no-contact warfare activities.

Keywords: modern warfare, soft power, special forces, information warfare, no-contact warfare.